

INSTITUTE FOR EUROPEAN INTEGRATION
AND INTERNATIONAL COOPERATION
INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE
I MEĐUNARODNU SARADNJU

UPRAVLJANJE KULTURNO-ISTORIJSKIM NASLEĐEM I NJEGOVA TURISTIČKA VALORIZACIJA U PROJEKTU EURODISTRIKT - JUŽNI JADRAN

**JADRANSKA EUROREGIJA
MODEL PREKOGRANIČNE
SARADNJE**

UPRAVLJANJE KULTURNO-ISTORIJSKIM NASLEĐEM
I NJEGOVA TURISTIČKA VALORIZACIJA U PROJEKTU
EURODISTRIKT - JUŽNI JADRAN

JADRANSKA EUROREGIJA MODEL PREKOGRANIČNE SARADNJE

LISTA SKRAĆENICA

AA Audit Authority – Revizorsko tijelo
BiH Bosnia i Hercegovina
CA Certifying Authority – Tijelo za ovjeravanje
CARDS Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation
– Pomoć
Zajednice za rekonstrukciju, razvoj i stabilizaciju
CBC Cross-Border Cooperation – Prekogranična saradnja
CC Candidate Countries – Zemlje kandidati
EC European Commission – Evropska komisija
EIS European Innovation Scoreboard – Evropska tabela inovacija
ER Environmental Report – Izvještaj o životnoj sredini
ERDF European Regional Development Fund – Evropski fond za regionalni razvoj
EU European Union – Evropska unija
FDI Foreign Direct Investment – Strano direktno ulaganje
GDP Gross domestic product – Bruto domaći proizvod (BDP)
GIS Geographical Information System – Geografski informativni sistem
GMES Global Monitoring for Environment and Security – Globalni monitoring za
životnu
sredinu i bezbjednost
ICT Information and Communications Technology – Informacione i komunika-
cione
tehnologije
ICZM Integrated Coastal Zone Management – Integrisano upravljanje priobalnom
zonom
ILM International Labour Migration – Međunarodna radnička migracija
ILO International Labour Organization – Međunarodna radnička organizacija
IPA Instrument for Pre-accession Assistance – Instrument pretpristupne pomoći
ISPA Instrument for Structural Policy for pre-Accession – Instrument za pret-
pristupne
strukturne politike
JMC Joint Monitoring Committee – Zajednički odbor za praćenje
JSC Joint Steering Committee – Zajednički upravni odbor
JTS Joint Technical Secretariat – Zajednički tehnički sekretarijat
MA Managing Authority – Upravno tijelo
MIPD Multi Annual Indicative Planning Document – Višegodišnji indikativni plan-
ski dokument

MS Member States – Države članice

NGO Non-Governmental Organizations – Nevladine organizacije

NUTS Nomenclature of Territorial Units for Statistics – Nomenklatura teritorijalnih jedinica za statistiku

OECD Organisation for Economic Cooperation and Development – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj

OFLC Office of the First Level Control – Služba prvostepene kontrole

PCC Potential Candidate Countries – Zemlje potencijalni kandidati

PHARE Poland & Hungary Assistance to the Reconstruction of the Economy – Pomoć Poljske

i Mađarske za rekonstrukciju ekonomije

R&D Research and Development – Istraživanje i razvoj

QSN Quadro Strategico Nazionale (Italian Strategic Framework) – Italijanski strateški okvir

SAPARD Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development – Specijalni pristupni program za poljoprivredni i ruralni razvoj

SEA Strategic Environmental Assessment – Strateška ekološka procjena

SME Small and Medium-size Enterprise – Mala i srednja preduzeća

SWOT Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats – Prednosti, slabosti, mogućnosti,

prijetnje

TA Technical Assistance – Tehnička pomoć

WTO World Trade Organization – Svjetska trgovinska organizacija

RIJEČ UREDNIKA

U cilju regionalnog razvoja Crne Gore, segmentacije određenih oblasti društvenog života, i uticaja socio-ekonomskih faktora na društvene procese, posebno proces pristupanja EU, projekat "Upravljanje kulturno-istorijskim nasljeđem u Eurodistriktu Južni Jadran i njegova turistička valorizacija", treba da predstavi osnovne smjernice, i odgovori na pitanje na koji način iskoristiti predpristupne fondove EU i na koji način osmisli međunarodnu razvojnu saradnju. Jadranska regija Južni Jadran, posmatrana sa nivoa EU predstavlja distrikt.

EU je formirala prekogranični program saradnje pod nazivom "Jadranski prekogranični program saradnje" koji tretira sve zemlje koje imaju izlaz na Jadransko more. Do sada je formiran Eurodistrikt Južni Jadran koji okuplja gradove iz Crne Gore, Italije i Albanije. Zbog uticaja ekonomske krize, slabe ekonomske razvijenosti opština u Italiji koji su odabrani za partnere kao i finansijskih problema učesnika iz Albanije, došlo je do usporavanja aktivnosti i značaja ove inicijative. Činjenice da su zemlje učesnice u cilju realizacije mjera štednje ukinule ili u najboljem slučaju smanjile službena putovanja u inostranstvo, jasno govori da su postavljeni neki drugi prioriteti.

Međutim Crna Gora koja učestvuje u ovom projektu sa svojih 6 primorskih opština ne smije da čeka i da ne preduzima određene aktivnosti i mjere u cilju ostvarivanja programskih zadataka. U ovom trenutku kada su otvoreni pregovori o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, posebno poglavje za oblast kulture i obrazovanja, potrebno je pripremiti i osmisli projekte koji se odnose na oblast turističke valorizacije kulturno istorijskog naslijeđa.

S poštovanjem,

*Mr Samir Hadžić
Direktor Instituta*

I-REGIONALNA I PREKOGRANIČNA SARADNJA ZA ODRŽIVI RAZVOJ CRNE GORE

1. Kulturno-istorijsko nasljeđe kao resurs održivog razvoja

Na osnovu mogućnosti i potreba integralnog razvoja kulture i privrede nastao je fenomen kulturnog turizma. Naročito efikasan način upotrebe kulturnog nasleđa kao resursa održivog razvoja predstavlja formiranje mreže kulturnih koridora, koji tematski i interesno vezuju zajednice i institucije na širem području jedne zemlje, a često obuhvataju i veći broj zemalja. Nastanak ovih koridora započeo je prije tridesetak godina u zemljama Evrope i do sada dao impresivne rezultate u približavanju kulturnog sektora i biznisa, posebno razvoja turizma i usluga.

U Crnoj Gori, unazađenoj za dvije decenije pogrešnim usmjeravanjem na ratovanje, umjesto na razvoj, koja 1997. godine, pravi zaokret od pogrešne politike ratovanja, što predstavlja uvod za obnovu njene državnosti 2006. Godine, tek se od prije nekoliko godina posvećuje veća pažnja ovoj temi. Tek je započeto osmišljavanje „puteva kulture“, koji treba kao poseban program da dugoročno povezuje privredu i razvoj lokalnih sredina uz očuvanje kulturnog nasleđa i prirodnog bogatstva.

2. „Kulturni turizam“ – kao oblik održivog korišćenja kulturnoistorijskih resursa u Crnoj Gori

Osnovu svakog kulturnog turizma čini duh zajednice određenog podneblja. Svaka destinacija poseduje nit po kojoj se razlikuje od ostalih prostora. Kulturni turistički proizvod, barem u pogledu resursa, ima i jasno izražene i prepoznatljive elemente, odnosno, oblike ispoljavanja. Primjena tih elemenata kao kriterijuma za sagledavanje kulturno istorijskog nasleđa kao resursa za održivi razvoj turizma ukazuje na sljedeće lokalitete na teritoriji naše zemlje:

- arheologija – iz rimskog perioda u Kotoru-risnu, Risanski mozaici;
- srednjevekovni gradovi – kao ostaci, mlečanske vladavine, rimskog carstva i

- otomanskog carstva kao i mogućnost upoznavanja sa srednjevekovnim načinom života u Crnoj Gori;
- vjerski objekti – kao dio konfesionalne zaostavštine stanovništva ovih prostora i uticaja hrišćanske i islamske religije;
- dvorci – raskošna stara arhitektura u funkciji kulturnog turizma;
- primorskse ruralni cjeline – svojstveni isključivo južnom dijelu jadrana;
- tradicionalne primorskse kuće – autentični arhitektonski izraz različitih prirodno geografskih odnosno geografskih prostornih cjelina;
- stari zanati – svjedočanstvo o privređivanju ovdašnjih naroda, a koje još jedino kulturna i turistička prezentacija mogu da sačuvaju;
 - stari gradovi – sa očuvanim starim jezgrima.

U zavisnosti od fizičkih, umjetničkih, kulturnih, istorijskih svojstava, kao i zavisno od mogućnosti turističke valorizacije, kulturna dobra na teritoriji Crne Gore tačnije Južnog Jadrana mogu se podijeliti u više grupa:

- Arheološka nalazišta;

Djela sa spomeničkim i umjetničkim svojstvima (djela arhitekture, djela slikarstva i

- vajarstva, djela primjenjenih umjetnosti, ostvarenja dramske, muzičke i filmske umjetnosti);
- Prostorno-kulturno-istorijske cjeline (stara jezgra gradova, značajnije primorske ambijentalne cjeline i etno parkovi, religijske celine, srednjovjekovni gradovi i utvrđenja);
- Znamenita mjesta ili spomen obelježja;
- Folklorno nasljeđe i prostori narodnog neimarstva, ostvarenja materijalnog i duhovnog narodnog stvaralaštva;

Manifestacione vrijednosti;

Ustanove kulture (muzeji i galerije, kulturni centri).

Mada je danas opšteprivačeno mišljenje da u budućnosti sav kreativan potencijal u ovoj oblasti treba usmjeriti prema kvalitetnom osmišljavanju kulturno – turističkog lika Crne Gore i prema promociji tih vrijednosti, zasada su ti ciljevi još u velikoj mjeri daleko od toga da budu u cjelini ostvareni. Ali svakako je važno imati na umu da je turizam privredna djelatnost koja kroz prizmu održivosti može da suštinski doprinese očuvanju kulturnog nasljeđa i osmišljavanjem kulturnih dešavanja kao djelova turističkog proizvoda da snažno promoviše kulturne vrijednosti naše zemlje, a u saradnji sa susjednim zemljama i cijelom regionom Jadranske regije pa čak i

Mediterranske, ili drugog regionalnog određenja (Zapadnog Balkana, Jugoistočne Evrope itd...)

Rekonstrukcija kulturnog koridora pod nazivom „Putevi različitih carstava, rimskog, vizantijskog i otomanskog, koji povezuje jednu cjelinu Južni Jadran i otkriva bogatstvo kulturnog nasljeđa, predstavlja potencijalno vrlo atraktivnu turističku ponudu. Istovremeno, to je najbolji početak usmjeravanja crnogorske turističke privrede na održivo korišćenje kulturnoistorijskih resursa i njihovog povezivanja sa održivim korišćenjem prirodnog bogatstva zemlje.

Jadran je kao velika vodena površina bio od vjkada veoma privlačan za razne civilizacije. Posebno na prostoru od Herceg Novog do Ulcinja smenjivale su se mnoge civilizacije ostavljajući za sobom neizbrisive tragove. Uzduž ove dionice Jadrana još je prije više od 3000 godina uspostavljena i viševjekovno opstajala veličanstvena kultura. Mnogi evropski narodi su se u svojim seobama i osvajačkim pohodima kretali ovim prostorima. Rimski imperatori tokom osvajačkih pohoda ostavili su brojna svjedočanstva o svom prolasku. Ostaci rimskih palata i mozaika u Risnu, takođe svjedoče o bogatstvu i snazi nekadašnjeg rimskog carstva. A tragovi viševjekovnog turskog prisustva u ovim krajevima najbolje su sačuvani u starim gradovima Bara i Ulcinja.

II – REGIONALNA I PREKOGRANIČNA SARADNJA U ODRŽIVOM KORIŠĆENJU RESURSA

Međunarodna saradnja u oblasti održivog korišćenja prirodnih i kulturno-istorijskih resursa je sasvim očigledna potreba, jer se resursi protežu preko administrativnih granica i pogubni uticaj njihovog neadekvatnog korišćenja se osjeća s obje strane granice. Blagotvorni uticaj njihovog održivog korišćenja je efikasan tek ako se sprovodi u svim zemljama na koje se resurs proteže. A istorija je povezala velike prostore tokom prethodnih vjekova i milenijuma, ostavljajući tragove čija zaštita i održivo korišćenje takođe zahtjeva međunarodnu saradnju.

Značaj Susjedskih programa Evropske unije

Strateški interesi Evropske unije se ogledaju najprije u imanentnoj težnji svake in-

tegracije da obezbjedi svoj uticaj i u susjednim regionima – može se dobro sagledati i kroz činjenicu da se EU i do sada najviše trudila da svoje obodne djelove što bolje poveže sa središtem uz pomoć nove infrastrukture.

Sada ona nastoji da razvija veći broj polova ekonomske integracije svjetskog ranga. Posebno, Susjedski programi treba da obezbjede ne samo ekonomskosocijalne i političke, već i bezbjedonosne interese EU. Podsticajni fondovi Unije treba da obezbjede ne samo razvoj graničnih područja novih članica, već i ekonomsko jačanje susjednih “ne-članica”, kako zbog toga da se smanji emigracioni pritisak njihove radne snage, tako i zbog pripreme za njihov budući ulazak u EU. Kao i cjelokupan razvoj, tako i proces pripreme za ulazak u EU je postepen. Susjedski programi su novi instrument Evropske unije usmjeren ka promociji i pružanju podrške prekograničnoj saradnji na novim spoljnim granicama Evropske unije. Programi su usmjereni ka smanjivanju postojećih razlika u stepenu razvoja regiona na spoljnim granicama Evropske unije, unapređenju kontakata između lokalnih zajednica i jačanju kulturne, socijalne i ekonomske saradnje. U tu svrhu su bili ustanovljeni fondovi “Interreg”, “Phare” i “Cards” i sada aktuelni “IPA”.

Prema proklamovanom stavu Evropske Komisije “Evropska unija treba da teži stvaranju zone napretka i prijateljskih susjedskih odnosa sa zemljama na njenim granicama, sa kojima će Evropska unija ostvarivati bliske, mirne i kooperativne odnose”. Radi ostvarenja ovog cilja, Komisija je predvidjela stvaranje novog instrumenta za razvoj susjedstva, koji se zasniva na iskustvu u promovisanju prekogranične saradnje u okviru programa pomenuta četiri fonda, sa posebnim naglaskom na obezbjeđivanje nesmetanog funkcionisanja i bezbjednog upravljanja budućom istočnom granicom i mediteranskom granicom Unije, uz promovisanje održivog ekonomskog i društvenog razvoja pograničnih regija i primjenu regionalne i prekogranične saradnje.

U okviru Susjedskog programa EU susreću se strateška opredeljenja Crne Gore s jedne i susjednih zemalja, kao i Evropske unije s druge strane. Naime, strateški interesi Crne Gore za prekograničnu saradnju u okviru Susjedskog programa i predpristupnih fondova Evropske unije proizilaze iz potrebe za bržim razvojem. A to se najefikasnije (ako ne i jedino) može ostvariti stranim investicijama koje Susjedski program Evropske unije podstiče.

Na osnovu analize razvoja interregionalnih programa EU, može se zaključiti da su do sada glavne tematske oblasti projekata u okviru ovih programa: zajednička iz-

rada transnacionalnih razvojnih strategija, oblikovanje efikasne i održive evropske saobraćajne mreže, pomoć u priključivanju informatičkom društvu, saradnja u oblasti zaštite životne sredine, zaštita kulturnih i prirodnih resursa, sa posebnim naglaskom na vodoprivredu, itd. (uglavnom studije, koncepcije, planovi, softver, itd. Kao i manja infrastrukturna ulaganja). Međutim, upravo se nalazimo pred novom fazom pružanja podrške EU zemljama koje se nalaze na njenim novim granicama, da u okviru prostornog razvoja, u prekograničnoj saradnji bude naglasak na održivom razvoju, a to je, kao što je naprijed rečeno najbrže ostvarljivo u oblasti održivog turizma.

Za Crnu Goru su od značaja Susjedski programi EU koji obuhvataju njenu saradnju sa Italijom, Hrvatskom, susjednim članicama EU, Srbijom, Albanijom, Bosnom i Hercegovinom.

2. Ostali oblici međunarodne saradnje

Stvaranje povoljnih uslova i za domaća i za strana ulaganja, predstavlja veliki izazov za sve zemlje, s obzirom na to da sve veća globalizacija i pritisak da se bude konkurentan u poslovanju stvaraju okvir i potrebu za neprestanim poboljšanjima opšteg poslovnog okruženja i rezultata rada privrednih društava. Na makro nivou, u obezbeđivanju stabilnosti i poboljšanju opšteg poslovnog okruženja glavnu ulogu imaju vlade država, dok pritisci tržišta da se bude konkurentan zahtevaju stalno poboljšanje djelotvornosti i veću prilagodljivost i uspješnost onih koji upravljaju preduzećima.

ZAKLJUČAK

Posljednjih godina XX vijeka i početkom XXI vijeka pokazalo se da turizam, kao svjetska privredna grana, po svim bitnim pokazateljima ima primat u odnosu na ostale grane privrede. Ostvarujući značajan udio u globalnom bruto nacionalnom proizvodu i ukupnoj zaposlenosti, turizam je preuzeo, takođe, i značajnu odgovornost u odnosu na ekonomsko, društveno, kulturno i prirodno okruženje.

Pošto je AGENDA 21 veoma pogodan okvir za usvajanje smjernica u odnosu na zaštitu životne sredine i održivo korišćenje resursa, (koja je, kao što je napred pomenuto, usvojena od strane vlada 182 zemlje na Konferenciji Ujedinjenih nacija

o životnoj sredini i razvoju, odnosno na Zemaljskom samitu u Rio de Žaneiru 1992. godine) bilo je logično da se ona primjeni i u oblasti turizma. Svjetska turistička organizacija, Svjetski savjet za putovanja i turizam i Zemaljski savjet zajednički usvojili su 1996. godine dokument – Agenda 21 za turističku privredu. Cilj ovoga dokumenta je da pomogne organima vlada nadležnim za turizam, nacionalnim turističkim organizacijama, poslovnim udruženjima i preduzećima u oblasti turizma da ostvare svoje potencijale u cilju dostizanja održivog razvoja na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.

Međunarodna saradnja za održivi razvoj se na globalnom planu nastavila sjednicom Ujedinjenih nacija 1999. godine, u okviru koje je održana posebna jednica Komisije za održivi razvoj na temu „Turizam i održivi razvoj”. Na ovoj sjednici je prihvaćen međunarodni program rada na održivom razvoju turizma i utvrđeni su zadaci i odgovarajuće inicijative za sve učesnike u procesu održivog razvoja turizma.

Pod odgovornim i održivim razvojem turizma podrazumeva se razvoj turizma koji zadovoljava potrebe sadašnjih turista, turističkih destinacija i svih učesnika u turizmu, uz istovremeno očuvanje i uvećavanje potencijala za korišćenje turističkih resursa u budućnosti, bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe. Odnosno, podrazumeva se unapređenje kvaliteta života ljudi u okviru mogućnosti ekosistema koji nas okružuje.

Odgovorni i održivi razvoj turizma podrazumjeva pravo na turizam i na slobodu kretanja turista, zadovoljenje ekonomskih, društvenih i estetskih potreba, uz održavanje karakteristika prirodnog i društvenog okruženja i kulturno-istorijskog nasleđa. Turizam je označen jednim od ključnih ciljnih sektora u okviru Petog akcionog programa životne sredine Evropske unije. Evropski savjet za unutrašnje tržište je priznao značajnu ekonomsku ulogu evropske turističke privrede kao i potrebu za povećanjem njene konkurentnosti na osnovu balansiranog i održivog razvoja i zaštite životne sredine i zatražio je od Komisije za održivi razvoj i od država članica da zajednički djeluju.

IPA JADRANSKI PREKOGRANIČNI PROGRAM SARADNJE

UVOD

IPA Jadranski prekogranični program saradnje (u daljem tekstu samo Program) je rezultat zajedničkog programskog rada relevantnih zemalja učesnica i dio je procesa saradnje u jadranskoj oblasti. Program vuče svoju snagu i odlučnost iz širokog iskustva, stečenog tokom prethodnog programskog perioda, proizvodeći konkretne rezultate iz studija i analiza finansiranih u prošlosti.

Mnogi faktori danas čine saradnju u jadranskoj oblasti važnom, naročito iz političke i ekonomske tačke gledišta:

1. Faktori vezani za političku stabilnost ove oblasti. Nakon 10 godina konflikata, ova oblast sada teži ka progresivnoj integraciji kako „vertikalnoj“ (unutar evropskih i međunarodnih institucija) tako i „horizontalnoj“ putem stvaranja oblasti slobodne trgovine.
2. Faktori vezani za geografsku i kulturnu bliskost, koji omogućavaju intenziviranje multilateralnih odnosa među jadranskim priobalnim regionima u cilju podsticanja lokalnih procesa usklađenog rasta, održivog razvoja i jedinstva među narodima.

KRATAK PREGLED PRIPREME PROGRAMA

Trenutni program je rezultat intenzivnog i detaljnog radnog procesa, koji je zahtijevao veliku količinu saradnje, razmatranja i komunikacije.

Saradnja među zemljama učesnicama

Serijski sastanaka na različitim lokacijama širom programske oblasti održana je

između aprila i jula 2007. godine. Program je postepeno razvijan na osnovu ovih diskusija. Proces pripreme Programa završen je njegovim podnošenjem Komisiji do kraja 2007.

2. Uključivanje šireg partnerstva

Italija

Tokom svih faza pravljenja nacrt programa, Italija je uključivala šire partnerstvo na regionalnom i nacionalnom nivou. Ovo je uključivalo turističke, zdravstvene, kulturne i ekološke regionalne i nacionalne organe kao i MSP udruženja. Na osnovu njihovih povratnih informacija nacrt Programa je dalje razvijen.

Sastanci održani u Italiji:

Molise 10. oktobar 2006: prezentacija Programa u gradu Campobasso.

Veneto: 10. novembar 2006: prezentacija programa. 2. maj 2007: prezentacija nacrt Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

22. mart 2007: prezentacija Programa u "Gruppo strategico per la cooperazione territoriale" (Strateška grupa za teritorijalnu saradnju).

Friuli Venezia Giulia 24. april 2007: prezentacija nacrt Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Puglia: 7. maj 2007: prezentacija nacrt Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Abruzzo 16. maj 2007: prezentacija nacrt Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Emilia Romagna 18. maj 2007: prezentacija nacrt Programa potencijalnim prekograničnim partnerima.

Grčka

Program kao i Instrument pretpristupne pomoći (IPA) bili su predstavljeni u Solunu 21. i 22. septembra 2006. godine.

Slovenija

Tokom faze pravljenja nacrt Programa, Vladina služba za lokalnu samoupravu i regionalnu politiku Slovenije, sva ministarstva kao i regionalni akteri učestvovali su dajući povratne komentare na nacrt Programa. Pored toga, sakupljene su pro-

jekatske ideje kako bi se procijenilo interesovanje za Program.

Albanija

U Albaniji, različiti akteri na nivou centralne uprave su bili uključeni tokom procesa definisanja programskih prioriteta koje je bilo koordinisano od strane Ministarstva za evropske integracije, MEI, i dali komentare na prve nacрте Programa koji se tiču pitanja tehničke prirode.

19. juna 2007. godine u Tirani je održan sastanak italijanskih predstavnika i predstavnika Ministarstva za evropske integracije u vezi sa metodom implementacije IPA Jadranskog CBC programa, čemu je prethodila interna diskusija sa MEI.

Bosna i Hercegovina

Dana 14. juna 2007. godine, u Sarajevu je održan sastanak u vezi sa finalnom fazom pravljenja nacрта Programa. Tema sastanka bilo je „pitanje pristupa“, to jest “integrisani” naspram “tranzicionog” pristupa.

Hrvatska

U okviru aktivnosti na nacionalnom nivou za podršku saradnje u novom, IPA Jadranskom prekograničnom programu saradnje, Republika Hrvatska je preduzela sljedeće aktivnosti: Međuresorna grupa predstavnika ministarstava je osnovana da podrži rad šest IPA Prekograničnih programa, pet Bilateralnih programa: Hrvatska-Slovenija, Hrvatska- Mađarska, Hrvatska-Bosna i Hercegovina, Hrvatska- Crna Gora, Hrvatska-Srbija i jedan multilateralni IPA Jadranski program prekogranične saradnje. Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka je organizovalo dvije radionice. Prva je održana 25. septembra 2006. u Splitu (Splitsko-dalmatinska županija), a druga je organizovana 19. aprila 2007. u Puli (Istarska županija). Članovi međuresornih grupa učestvovali su kao i predstavnici hrvatskih jadranskih županija koje učestvuju u Programu.

Prisutni su učestvovali u nizu konsultacija, diskusija i u komentarisanju nacрта Programa, a naročito dijela koji se odnosi na SWOT analizu. Strateški prioriteti i mjere su takođe razmotreni od strane učesnika. Mnogi od komentara su prihvaćeni i dodati tekstu tokom sastanaka Tima za pravljenje nacрта.

Novi okvir saradnje

Na osnovu dugog iskustva stečenog tokom tri prethodna programska ciklusa, koje se tiče Prekogranične saradnje između EU članica i susjednih zemalja kandidata i potencijalnih kandidata, novi EU finansijski okvir 2007-2013 obezbjeđuje pristup jedinstvenog instrumenta preko novog Instrumenta za Pretpristupnu pomoć (IPA). Uredba Savjeta (EC) br. 1085/2006 kojom se uspostavlja instrument Pretpristupne pomoći - IPA Uredba – zamjenjuje prethodnu zakonsku osnovu u pretpristupnoj oblasti. Kao takva ona čini okvirnu uredbu.

IPA instrument teži da obezbijedi ciljanu pomoć zemljama koje su Kandidati ili Potencijalni kandidati za EU članstvo, racionalizujući Pretpristupnu pomoć tako što zamjenjuje različite instrumente koji su prethodno postojali za pomoć: Phare/ISPA/SAPARD/CARDS/Turkey instrumenti. IPA priprema, između ostalog, Kandidate za implementaciju Strukturnih i Kohezionih fondova i Ruralnog razvoja pri pristupanju, tako što naročito podržava izgradnju institucija i uvodi procedure što je moguće bliže Strukturnim fondovima.

Pet IPA komponenti su detaljno opisane u Članu 3 (a) IPA okvirne Uredbe: (I) Transiciona pomoć i izgradnja institucija, (II) Prekogranična saradnja, (III) Regionalni razvoj, (IV) Razvoj ljudskih resursa, (V) Ruralni razvoj.

Prve dvije komponente se odnose na sve zemlje. Pored toga, zemlje kandidati takođe koriste komponente III, IV i V. Prekograničnu saradnju duž granica između zemalja kandidata/potencijalnih kandidata, kao i između njih i država EU članica podržava IPA Komponenta II (CBC komponenta).

Prema tome, IPA Komponenta II podržava IPA Jadranski CBC program. On se finansira iz IPA sredstava koja uključuju doprinos ERDF-a (Član 21 Uredbe o strukturnim fondovima 1083/2006) i njime upravlja IPA zakonska struktura (IPA Okvirna uredba br.1085/2006 i IPA Uredba o sprovođenju br. 718/20071).

PROGRAMSKA OBLAST

Prihvatljive oblasti za Prekograničnu saradnju na EU spoljnim granicama su određene u skladu sa Članom 88 (1) IPA Uredbe o sprovođenju:

Regioni sa NUTS nivoa ili, u odsustvu NUTS klasifikacije, ekvivalentne oblasti duž

kopnenih granica između Zajednice i zemalja korisnica; Regioni sa NUTS nivoa ili, u odsustvu NUTS klasifikacije, ekvivalentne oblasti duž granica na moru između Zajednice i zemalja korisnica odvojenih, prema opštem pravilu, 150 kilometara, uzimajući u obzir potencijalne ispravke, gdje je to potrebno, kako bi se osigurali koherencija i kontinuitet saradnje.

Teritorijalno odstupanje u skladu sa Članom 97 IPA Uredbe o implementaciji primjenjuje se u Italiji, Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Tri EU članice (Italija, Slovenija i Grčka), jedna zemlja kandidat (Hrvatska, sada član) i tri zemlje potencijalni kandidati (Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Albanija, Crna Gora sada odpočinje pregovore o članstvu) učestvuju u Programu. Pored toga, učešće Srbije koje se ukida, predviđeno je za zajedničke projekte na polju institucionalne saradnje.

Što se tiče Italije, prihvatljive oblasti NUTS nivoa III su provincije: Pescara, Teramo, Chieti (Abruzzo), Ferrara, Forli-Cesena, Rimini, Ravenna (Emilia Romagna), Trieste, Gorizia, Udine (Friuli Venezia Giulia), Pesaro-Urbino, Ancona, Macerata, Ascoli Piceno (Marche), Campobasso (Molise), Foggia, Bari, Brindisi, Lecce (Puglia), Venezia, Rovigo, Padova (Veneto).

Teritorijalno odstupanje se u Italiji primjenjuje na provincije L'Aquila, Pordenone, Isernia i Taranto.

Prihvatljiva oblast Slovenije je Obalno-kraška regija.

Teritorijalno odstupanje se u Sloveniji primjenjuje na Notranjsko-krašku i Gorišku regiju.

Prihvatljiva oblast Grčke su Prefektura Kerkyra i Thesprotia.

Prihvatljiva oblast Hrvatske se sastoji iz sedam ekvivalentnih NUTS III prihvatljivih oblasti (županija): Dubrovačko-neretvanska; Istarska; Ličko-senjska; Primorje-Gorski kotar; Šibeničko-kninska; Splitsko-dalmatinska i Zadarska.

Teritorijalno odstupanje u Hrvatskoj se primjenjuje na Karlovačku županiju.

Prihvatljiva teritorija Bosne i Hercegovine uključuje 3 kantona iz Federacije BiH i južni dio Republike Srpske sa sljedeće 23 opštine: Bileća, Čapljina, Čitluk, Gacko, Grude, Jablanica, Konjic, Kupres, Livno, Ljubinje, Ljubuški, Mostar, Neum, Nevesinje, Posušje, Prozor/Rama, Ravno, Široki Brijeg, Stolac, Berkovići, Tomislavgrad, Trebinje i Istočni Mostar. Teritorijalno odstupanje se u Bosni i Hercegovini prim-

jenjuje na Sarajevski ekonomski region, Sjeverozapadni ekonomski region i Centralni BiH ekonomski region.

Prihvatljiva teritorija Crne Gore se sastoji iz opština: Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Podgorica, Tivat i Ulcinj.

Teritorijalno odstupanje se u Crnoj Gori primjenjuje na opštine Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Plav, Andrijevica, Kolašin, Mojkovac, Šavnik, Žabljak i Plužine.

Prihvatljiva teritorija Albanije se sastoji od šest prefektura: Fier, Durrës, Lezhë, Shkodër, Tiranë i Vlorë.

Iako nije teritorijalno prihvatljiva za ovaj Program (nepostojanje priobalne oblas-

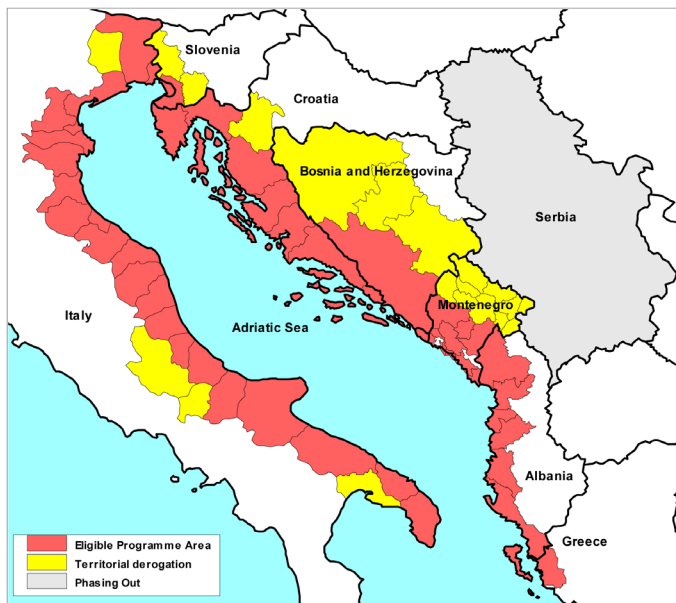
Italija	Nuts 3	Pescara, Teramo, Chieti, Ferrara, Forlì-Cesena, Rimini, Ravenna, Trieste, Gorizia, Udine, Pesaro-Urbino, Ancona, Macerata, Ascoli Piceno, Campobasso, Foggia, Bari, Brindisi, Lecce, Venezia, Rovigo, Padova
Slovenija	Nuts 3	Obalno-kraška
Grčka	Nuts 3	Kerkyra, Thesprotia
Hrvatska	Ekvivalentne Nuts oblasti 3	Dubrovačko-neretvanska; Istarska; Ličko-senjska; Primorje-Gorski kotar; Šibeničko-kninska; Splitsko-dalmatinska i Zadarska
Bosna i Hercegovina	Ekvivalentne Nuts oblasti 3	Bileća, Čapljina, Čitluk, Gacko, Grude, Jablanica, Konjic, Kupres, Livno, Ljubinje, Ljubuški, Mostar, Neum, Nevesinje, Posušje, Prozor/Rama, Ravno, Široki Brijeg, Stolac, Berkovići, Tomislavgrad, Trebinje i Istočni Mostar
Crna Gora	Ekvivalentne Nuts oblasti 3	Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Podgorica, Tivat, Ulcinj
Albanija	Ekvivalentne Nuts oblasti 3	Fier, Durrës, Lezhë, Shkodër, Tiranë, Vlorë
Srbija	Cijela teritorija (gasi se)	

ti), ali uzimajući u obzir prethodnu prihvatljivost u Italijansko-jadranskom programu 2004–06, Srbiji je odobreno učešće u programu koje se ukida po završetku 2012. godine. Ova tranziciona i specifična podrška će omogućiti učešće srpskih partnera u institucionalnim aktivnostima saradnje među univerzitetima, centralnim institucijama, istraživačkim institutima, itd.

Pored toga, gore pomenute teritorije su blisko povezane sa nekim susjednim oblastima, pri čemu one zajedno čine jedinstveni socijalni, radnički i ekonomski sistem sa homogenim razvojnim šemama. Uključenost ovih graničnih oblasti mogu zasigurno donijeti važnu dodatnu vrijednost Programu. Sljedeća tabela sintetizuje opravdanost proširivanja prihvatljivih oblasti.

JADRANSKA EUROREGIJA MODEL PREKOGRANIČNE SARADNJE

Italija	Nuts 3	L'Aquila, Pordenone, Isernia, Taranto	<p><u>Isernia i L'Aquila</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Teritorijalna bliskost • Kontinuitet aktivnosti jadranske saradnje <p><u>Pordenone</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Teritorijalna bliskost • Geografski položaj provincije • Snažni ekonomski odnosi sa programskom oblašću <p><u>Taranto</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisustvo relevantnih infrastruktura, naučni i kulturni centri u programskoj oblasti • Snažni ekonomski odnosi sa programskom oblašću
Slovenija	Nuts 3	Notranjsko-kraška regija, Goriška regija	<ul style="list-style-type: none"> • Teritorijalna bliskost
Hrvatska	Ekvivalentne Nuts 3 oblasti	Karlovačka županija	<ul style="list-style-type: none"> • Teritorijalna bliskost • Jedan od najnerazvijenijih županija u Hrvatskoj • Kontinuitet aktivnosti jadranske saradnje
Bosna i Hercegovina	Ekvivalentne Nuts 3 oblasti	Sarajevska ekonomska regija, Sjeverozapadna ekonomska regija, Centralna BiH ekonomska regija	<ul style="list-style-type: none"> • Kontinuitet aktivnosti jadranske saradnje • Region Hercegovine ne može sam da absorbuje sva raspoloživa sredstva
Crna Gora	Ekvivalentne Nuts 3 oblasti	Pļevlja, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Plav, Andrijevica, Kolašin, Mojkovac, Šavnik, Zabljak, Plužine	<ul style="list-style-type: none"> • Kontinuitet aktivnosti jadranske saradnje • Veličina teritorije cijele države • Teritorijalna bliskost

ANALIZA (TERITORIJALNI, SOCIJALNI I EKONOMSKI KONTEKST PROGRAM-SKE OBLASTI)

UVOD

Ovdje je dat jedan informativni pregled konteksta u svjetlu ciljeva, strateških prioriteta tematskih polja postavljenih IPA Prekograničnim programom, kako bi se opisao profil teritorija i sektora u programskoj oblasti. Postojeća analiza konteksta se odnosi na cijelu programsku oblast (prihvatljive i priključene oblasti) prema statističkim podacima. Međutim, naročiti značaj je dat programskoj ciljnoj oblasti. Pored toga, analiza će takođe dati neke detaljne informacije u pogledu specifičnih teritorija koje učestvuju u Programu, a naročito različitih regionalnih komponenti u okviru Jadranskog basena: sjeverne, centralne i južne oblasti.

Analize sprovedene za cijelu oblast prihvatljivu za Program, uključuju, naročito, sljedeće aspekte:

Teritorija; Životna sredina; Stanovništvo; Migracioni tokovi; Privreda; Tržište rada; Trgovina; Turizam; Infrastruktura i pristupačnost; Istraživanje i inovacije; Upravljanje i izgradnja kapaciteta.

Socijalni i ekonomski kontekst je dobijen iz najnovijih raspoloživih statističkih informacija i podataka. U tom smislu, treba naglasiti da, dok su informacije koje se tiču EU članica relevantne samo za regionalne oblasti koje su zapravo pokrivene Programom, raspoložive informacije o zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima često se odnose na zemlju u cjelini, a ne samo na oblast prihvatljivu za Program. Informacije iz nacionalnih Zavoda za statistiku različitih zemalja su korištene za pripremu ovog poglavlja.

2.2. TERITORIJALNI, SOCIJALNI I EKONOMSKI KONTEKST

2.2.1. TERITORIJA

Program uključuje prihvatljive oblasti tri EU članice (Italija, Slovenija i Grčka)

i četiri istočne jadranske zemlje (Hrvatska, BiH, Crna Gora i Albanija). Trenutno samo Hrvatska ima status zemlje kandidata, dok su ostale zemlje potencijalni kandidati kao što je priznato od strane Evropskog savjeta na njegovom sastanku u Solunu juna 2003. godine.

Cijela programska oblast ima površinu 115,714 km² sa populacijom koju čini 15,074 miliona stanovnika; u pogledu populacije i površine, italijanske NUTS III oblasti su veoma značajne i čine 47% i 69% redom, populacije i površine čitave programske oblasti. Albanija i Crna Gora učestvuju u Programu sa znatnim procentom njihove nacionalne teritorije i populacije (površina oblasti: Albanija 47%, Crna Gora 42%; populacija: Albanija 64,2%, Crna Gora 65.5%), dok manji udio ovih indikatora je zapažen kod Grčke i Slovenije (površina oblasti: Grčka 1.6%, Slovenija 5.1%) koje učestvuju u manjim nacionalnim procentima (populacija: Grčka 1.4%, Slovenija 5.3%).

Stepen (%) po površini i populaciji	Površina	%	Populacija	%
Albanija (pop. 2005)	12.197	10,5%	2.013.186	13,4%
Bosna i Hercegovina (pop.2001)	14.480	12,5%	470.364	3,1%
Hrvatska (pop. 2001)	24.723	21,4%	1.427.088	9,5%
Crna Gora (pop. 2003)	6.508	5,6%	425.266	2,8%
Grčka (pop.2005)	2.095	1,8%	162.772	1,1%
Slovenija (pop.2005)	1.044	0,9%	105.313	0,7%
Italija (pop. 2004)	54.667	47,2%	10.470.528	69,5%
Ukupan Program	115.714	100,0%	15.074.517	100,0%

Površina i populacija prihvatljive oblasti /Ukupna površina i populacija u programskoj Oblasti

Teritorije uključene u Program okružuju Jadransko more. Samo Srbija nema pomorsku granicu. Pejzažne i ekološke razlike između dvije obale Jadranskog basena su važne zbog njihovih geomorfoloških karakteristika, visokog pritiska urbanog razvitka i demografskih razlika. Italijanska obala, je zapravo pogođena visokim nivoom urbanizacije, koja je dobila kontinuiran linearni oblik sa vrhovima oko centara proizvodnje i oblasti intenzivnog turističkog razvoja. Preveliki pritisak proizvodne upotrebe, lokalizovana potražnja i konsekventne transformacije priobalnog staništa su prouzrokovali široko rasprostranjeno zagušenje i konstantno smanjivanje prirodnog staništa. Međutim, izvrsni predjeli prirodnih staništa postoje kao nacionalne i regionalne zaštićene oblasti kako na sjeveru tako i na jugu zemlje.

Istočni Jadran se prostire od Obalno-kraškog regiona Slovenije do Grčke, uključujući mnoga hrvatska ostrva, i predstavlja kontinuirani krajolik i ekološku baštinu, koja je međutim, sada sve više ugrožena procesima razvoja i napretkom u zemljama kandidatima/potencijalnim kandidatima. Nedostatak kanalizacionih i sistema za odlaganje otpada, kao i konstantno ispuštanje u atmosferu zagađujućih supstanci koje se stvaraju u industrijskim i saobraćajnim procesima i, naročito, zapaljiva goriva za proizvodnju energije, se često detektuju u ovim zemljama.

U sjevernom dijelu Jadranskog basena nalaze se italijanske regije Friuli Venezia Giulia, Veneto, Emilia-Romagna, zatim slovenačka Obalno-kraška regija i sjever Hrvatske, poluostrvo Istra. Ova oblast je najrazvijenija od svih koje učestvuju u Programu, imajući visok nivo urbanizacije kao i dobro razvijenu infrastrukturu. Ovu oblast siječe Transevropki autoput 5, koji povezuje Lisabon i Kijev, pa je stoga u strateškoj poziciji za pristup centralno-istočnoj Evropi. Srbija je uključena samo u aktivnosti institucionalne saradnje. Ne računajući Srbiju, cjelokupna površina Programske oblasti iznosi 115,714 km² sa populacijom od 15.074 miliona stanovnika.

Prihvatljiva oblast u Italiji uglavnom se sastoji od ravnica, sa izuzetkom planinskih zona perifernih Alpa i Apenina. U ravnicama, uprkos prisustvu velikih urbanih centara, postoji znatan pritisak na urbano zemljište zbog urbanog proširivanja i konstantne potražnje za razvojnim zemljištem.

Slovenačka Obalno-kraška regija izlazi na zaliv Trieste i obala je dugačka nešto više od 40 kilometara. Neke dionice su niske i močvarne, a druge visoke i kamenite. Prilaz moru, naročito luka Koper, omogućava ovoj regiji da iskoristava svoje značajne potencijale u svim sektorima; najperspektivnije aktivnosti se tiču transporta, distribucije, logistike i turizma. Konačno, hrvatsko poluostrvo Istra i Nacionalni park ostrva Brijuni, su jedne od najvažnijih turističkih destinacija u oblasti. Pored toga, luka Rijeka kao i luke Trieste i Koper ovoj oblasti nude znatne mogućnosti za razvoj pomorske trgovine. Sjeverna italijanska regija Jadrana ima različite uslove urbanih naseobina. Primarna infrastruktura, tj. luke, aerodromi, željeznice i drumovi, dobro su razvijeni uz neke kritične tačke kao što su drumske i željezničke petlje na rutama sjever-jug i istok-zapad. Industrijske zone, ruralne oblasti, uvale i kontinuirana linearna urbanizacija (priobalna odmarališta) na jugu regije, dopunjuju sistem infrastrukture.

Postoje brojne oblasti na teritoriji sjevernog Jadranskog basena sa velikom prirodnom i ekološkom vrijednošću. Tu su i oblasti važnog biodiverziteta u Friuli Venezia

Giulia, kao što su Regionalni prirodni parkovi Dolomiti Friulane i Prealpi Giulie, jedanaest Regionalnih prirodnih rezervata, kao što je Foce dell'Isonzo (Gorizia) i Falesie di Duino (Trieste) i tri Nacionalna rezervata, kao što je Miramare Maritime Reserve (Trieste). Prirodne sredine u Venetu, uglavnom skoncentrisane na brdovitoj i planinskoj teritoriji, nalaze se u parkovima Colli Euganei Regional (Padova), Po Delta (Rovigo) i River Sile (Padova i Venezia), pored raznih Regionalnih prirodnih rezervata i naravno, lagune Venezia. Raznolikost prirodne sredine u regiji Emilia-Romagna uključuje brojne zaštićene oblasti: Nacionalni park šuma Casentinesi (Forli-Cesena) i, naravno, delta rijeke Po.

Ova teritorija ima bogato kulturno nasljeđe sa mnogim mjestima pod zaštitom UNESCO-a:

arheološka oblast Aquileia i Patriarchal Basilica (Friuli Venezia Giulia), Venezia kao i njena Laguna, Botanička bašta u Padovi (Veneto), Ferrara, grad Renesanse, delta rijeke Po, kao i ranohrišćanski spomenici Ravene (Emilia-Romagna). Slovenačka teritorija takođe ima mnoge prirodne resurse. Obalno-kraška oblast predstavlja mozaik pejzaža: obala sa svojom gustom vegetacijom, kraški plato sa Škojčanskim jamama, park u sklopu UNESCO svjetske baštine, terasna brda doline Soča koja vodi do planina i Nacionalni park Triglav. Duž obale postoje tri zaštićene oblasti, prirodni rezervat Škocjanski zatok, Klisura Strunjan koja je najviša kamena formacija Jadrana, i Salinas u Sečovlju.

Priobalna oblast Slovenije, iako bez bitnih promjena u upotrebi zemljišta prije 2000. godine, sada je podvrgnuta litoralizaciji, i pod visokim je pritiskom visokog urbanog razvoja, urbanog širenja i saobraćajnog zagušenja. Pored toga, poljoprivreda ima negativan uticaj na kvalitet vode zbog nedovoljnog broja fabrika za preradu vode.

Hrvatsko poluostrvo Istra, ima važno prirodno i kulturno nasljeđe. Što se tiče ekoloških aspekata, široka oblast teritorije je predmet brojnih politika ekološke konzervacije. Tu je Nacionalni park Brijuni, koji se sastoji od 14 ostrva za značajnim biodiverzitetom. Kulturno nasljeđe, prisutno kroz teritoriju uključuje prirodna dobra kao što je Bazilika Eufrasius, pod zaštitom UNESCO-a u istorijskom centru Poreč, koja je jedna od najranijih episkopskih hrišćanskih spomenika.

Centralni dio Jadranskog basena čine italijanske regije Marche, Abruzzo i Molise zajedno sa Hrvatskom na istočnoj obali. Zapadni dio Bosne i Hercegovine, sa veoma ograničenim prilazom Jadranskom moru, je unutrašnjost koja se pruža od veoma udaljene priobalne trake. Teritorija na zapadnoj obali se sastoji od tri glavne prirodne

sredine: ekološki vrijedno Apenini, pretežno poljoprivredne brdovite oblasti i priobalna traka. U Apeninskoj oblasti postoje bliske interkonekcije, između važnog prirodnog rezervata, brdovitog kraja koji karakterišu kompleksna i osjetljiva hidrografska mreža i podložnost stalnim erozijama i nestabilnosti, i priobalne linije koja sačinjava filter između primorske i brdovite sredine.

Sjeverni dio karakteriše bogata naseljena mreža manjih centara, relativno homogena i ravnomjerna preko čitave teritorije, i sa linearnom urbanizacijom duž obale koja je blizu kapacitetima lučkih gradova. Unutrašnje teritorije uključuju značajne prirodne sisteme sa visokim stepenom biodiverziteta koji je rezultirao stvaranjem tri velika nacionalna parka (Nacionalni park Abruzzo, Lazio i Molise, Maiella Park i Nacionalni park Gran Sasso-Laga) i nekoliko drugih parkova i prirodnih rezervata. Postoji nekoliko zaštićenih oblasti i Marche-u, od kojih neki imaju veliki nacionalni značaj, kao što su Nacionalni park Sibillini Mountains National (Ascoli Piceno, Macerata), Nacionalni park Gran Sasso-Laga i drugi važni regionalni parkovi duž obale kao što je Conero Park (Ancona). Južni dio je pretežno planinski sa uskim dolinama koje karakteriše neplodno zemljište i redukovana obala. Populacija je raspoređena u male rasute zajednice sa malom gustom naseljenosti. Drumska mreža, iako uključuje međuregionalne veze sa glavnim centrima, ne garantuje adekvatnu pristupačnost, uz prateće dodatne troškove za organizovanje službi za stanovništvo, a u nekim oblastima čak i za proizvodne sisteme. Prirodno i ekološko nasljeđe ove oblasti je značajno i uključuje dio oblasti Molise u Abruzzo, Lazio i Molise nacionalnom parku i morskom rezervatu Tremiti Islands. U provinciji Campobasso postoje brojna sela koja su osnovali Hrvati i Albanci, i koja i dalje čuvaju svoju tradiciju, kulturu i jezik.

Na suprotnoj obali se nalaze sve zapadne županije od Istre do Dubrovnika. Dalmatinska ostrva sa dva nacionalna parka (Ostrva Mljet i Kornati) se nalaze na jednoj strani razuđene obale sa Dinarskim Alpima koji se spuštaju do mora u pojedinim djelovima na drugoj strani. Pored dva gore pomenuta nacionalna parka, postoji još pet drugih nacionalnih parkova u regijama pokrivenim Programom (Risnjak, Sjeverni Velebit, Paklenica, Krka i Plitvička jezera). Pojedine oblasti koje imaju značajnu vrijednost zbog svog biološkog i pejzažnog diverziteta, su pod međunarodnom zaštitom; na primjer, UNESCO je Nacionalni park Plitvička jezera proglasio dijelom svjetske baštine. Unutar programske oblasti, tu je i donji tok Neretve koji je uključen u Ramsar listu močvara od međunarodnog značaja. Planina Velebit pripada UNESCO-voj svjetskoj mreži rezervata.

Pored već pomenutog Poreča, tu su i razna nalazišta kulturne baštine koja su uključena u listu UNESCO-a:

- Stari grad Dubrovnik, koga još zovu i “Biser Jadrana”, koji je još u trinaestom vijeku postao velika sila na Sredozemnom moru.
- Ruševine Dioklecijanove palate u Splitu, koja je izgrađena krajem trećeg i ranog četvrtog vijeka nove ere, mogu se naći po čitavom gradu.
- Biskupski kompleks Eufrazijska bazilika u istorijskom centru Poreča je izvanredan primjer ranohrišćanskog biskupskog ansambla.
- Grad Trogir je izvrstan primjer urbanog kontinuiteta. Plan ulica ovog ostrvskog naselja datira od helenističkog perioda i njegove lijepe romaničke crkve su dopunjene istaknutim renesansnim i baroknim zgradama iz venecijanskog perioda.
- Katedrala Svetog Jakova u Šibeniku je svjedočanstvo značajne razmjene na polju monumentalne umjetnosti između sjeverne Italije, Dalmacije i Toskane u XV i XVI vijeku, kao i uspješne fuzije gotike i renesanse.

Oblasti velike ekološke vrijednosti su prisutne u unutrašnjosti Bosne i Hercegovine: uglavnom planinske, iznad kojih se izdižu Dinarski Alpi, obdarene izuzetnim bogatstvom unutrašnjih voda. Južna Hercegovina uključuje i dolinu rijeke Neretve, ogoljena kraška polja, tvorevine u obliku lijevka, depresije, brda i brežuljci. Visoke planine, duboke riječne doline i prostrana kraška polja dominiraju sjevernom Hercegovinom. Zbog svoje orografije, prirodni pejzaži dominiraju nad urbanizovanim, međutim, samo je mali dio teritorije zaštićen. Zaštićene oblasti na jugu Hercegovine uključuje rezervat ptica Hutovo blato proglašeno svjetskom baštinom, močvarna oblast gdje migrira hiljade ptica. Otpad je jedan od glavnih ekoloških problema budući da se velike količine i dalje razbacuju po okolini.

Južni dio Jadranskog basena sastoji se od Pulje na zapadnoj obali, i Crne Gore i Albanije na istočnoj obali. More ograničeno najjužnijim dijelom Pulje i suprotnom obalom koja uključuje manju oblast Grčke koja je dio Programa, povezuje Jadransko i Jonsko more. Italijanska obala sadrži nekoliko homogenih oblasti: sjeverozapadnu oblast predstavljaju strukturni elementi pejzaža i njihovi odnosi sa pozadinom istorijskih naselja. Značajne promjene u pejzažu i šemama naselja u južnoj oblasti predstavljaju kontradikcije i nadmetanja u procesima transformacije. Postoje, takođe, neke velike praznine u naseljenosti: Foggia Tavoliere na sjeveru (regija uzgoja žitarica i irigacionog uzgoja velike produktivnosti), plato Murge u centru (slabo naseljena unutrašnja oblast visokog identiteta) kao i ravnica Brindisi na jugu (koja povezuje oblasti proizvodnje sa močvarama i priobalnim ekosistemima). Regionalni pejzaž stvara znatan pritisak, kao i posljedičnu redukciju

prirodnih ekosistema i ruralnih oblasti duž obale, sa promjenom istorijskih uloga priobalnih naseobina.

U ovom kontekstu, tu su dva nacionalna parka: park Gargano (Foggia) i park Alta Murgia (Bari), četiri regionalna parka i nekoliko prirodnih rezervata, uglavnom specifična staništa priobalnih močvara. U Pulji se takođe nalaze i dva mjesta pod zaštitom UNESCO-a zbog svoje velike kulturne vrijednosti: Castel del Monte i Trulli di Alberobello.

Na drugoj strani Jadranskog mora nalazi se Crna Gora sa svojom dugačkom nazubljenom obalom; ona je odvojena od zaleđa visokim krečnjačkim planinama koje su isječene kanjonima i gudurama. Na sjeveru postoji samo fjord u južnom basenu Mediterana, Boka Kotorska, dio oblasti koja je pod zaštitom UNESCO-a zbog svoje izuzetne ekološke i sociokulturne zanimljivosti. Crna Gora je utvrdila nekoliko zaštićenih oblasti uključujući i nacionalne parkove, i već je usvojila zakone o zaštiti prirode i upravljanju resursima.

42.5 % teritorije Albanije učestvuje u Programu, budući da se nalazi u dolini u sjevernoj Albaniji, uključujući 6 prefektura, 16 distrikta, 34 opštine (urbane oblasti) i 133 zajednice (ruralne oblasti). Albanija je uglavnom planinska zemlja (sjeverna i centralna Albanija) za značajnim brdovitim oblastima (oko 38% ukupne teritorije). Prosječna nadmorska visina je 708, skoro dva puta više od evropskog prosjeka. Najviša tačka u albanskoj prihvatljivoj oblasti su Jezerca, 2694 metara u regiji Skadar. Albanija ima obalu na Jadranu i na Jonskom moru i njena obalna linija je dugačka 316 km. 25% teritorije čini priobalna oblast u zapadnom dijelu zemlje, koja je čitava dio regija prihvatljivih za program. Zemlja se nalazi u suptropskoj klimatskoj zoni sa srednjom mediteranskom klimom koja je veoma pogodna za razvoj turizma i poljoprivrede. Obala, od Skadra na sjeveru do regije Vlora na južnoj granici, obuhvata skup prirodnog, kulturnog i istorijskog nasljeđa, kao što su arheološka nalazišta u Butrinitima (koja su na listi svjetske baštine UNESCO-a), Apolonija, Plavo oko u Delvini (region Vlora), doline glavnih rijeka u Albaniji, Skadarsko jezero (najveće na Balkanskom poluostrvu) kao i dio Albanskih Alpa. Tu su mnoge zaštićene oblasti, od kojih su trinaest nacionalni parkovi. Oblast je bogata vodenim resursima, nalazištima termalnih voda, lagunama, a takođe ima i bogatu floru i faunu. Takođe je bogata i prirodnim resursima kao što su nafta, gas, uglj i gvožđe. Albanija je u prošlosti podlegla znatnoj deforestaciji, te i pored usporavanja tog procesa, nekontrolisano napasanje stoke i česte poplave ubrzali su procese erozije zemljišta. U rastućim urbanim oblastima, povećavaju se problemi

vazdušnog i zvučnog zagađenja, izdvajanja i obrađivanja otpada i saobraćaja. Proizvodni sistem stvara vliki pritisak: npr. poljoprivredni sektor je povećao upotrebu fertilizatora za 70% između 1995. i 2002. godine, a industrijski sektor uključuje visoko zagađujuće industrije kao što su proizvodnja nafte, električne energije, hroma, bakra i obrada uglja. Značajni ekološki problemi ne mogu biti riješeni samo primjenom odgovarajućih i kompletnih zakona, a proces adaptacije evropskim standardima je tek počeo. Mnogo toga ostaje da se uradi i u turističkom sektoru, naročito u odnosu na infrastrukturu i usluge, i razvoj planinskog turizma.

Program uključuje samo mali dio Grčke: prefektura Kerkira i Tesprotia u regionu Epirus, sa važnom lukom Igumenica. Ove oblasti imaju veliki ekološki značaj i dobro su poznate turističke destinacije.

2.2.2. ŽIVOTNA SREDINA

Dužina jadranske obale iznosi oko 5.867 km (po mjerenju francuskog geografa Brodela). Geografski gledano, Jadransko more je dio Sredozemnog mora, koje se nalazi između Italijanskog poluostrva, Slovenije, Hrvatske, Crne Gore i Albanije; to je vodeno tijelo između sistema Apeninskih planina i Dinarskih Alpa sa maksimalnom dužinom od oko 800 km. Ima prosječnu širinu od oko 150 km. Na jugu se povezuje sa Jonskim morem kroz Otrantska vrata (70 km). Zapadna obala je uglavnom prilično ravna, jedino prekinuta deltom rijeke Po kao i rtovima planine Konero i Gargana (koji se prostire do mora sa ostrvima Tremiti).

Sjeverna obala je prekinuta lagunama Venecije, Marano i Grado kao i zalivom Trieste; idući dalje preko istarskog poluostrva i dalmatinske obale, obala postaje sve više razuđena i visoka, i naspram nje se nalazi mnoštvo ostrva među kojima su i Krk, Cres, Pag, Isola Lunga, Brač, Hvar, Vis, Korčula, Mljet. Albanska obala je mnogo ravnija i ujednačena, podijeljena zalivima Durrës i Vlorë.

Uopšte gledano, Jadran nije veoma dubok: sjeverni basen ima prosječnu dubinu od 70-80 m, sa maksimumom od 270 između Peskare i Šibenika; južni basen je dublji (1222 m između Baria i Boke Kotorske). Prosječan salinitet iznosi 38‰, koji je manji na sjeveru zbog većeg priliva svježje vode iz rijeka (Isonzo, Tagliamento, Piave, Brenta, Adige, Po). Dalje na jugu, Tronto, Fortore i Ofanto na italijanskoj strani, Neretva, Drin, Vjosa na balkanskoj strani ulivaju se u Jadran. Visina plime varira između 30 cm u južnom basenu, do 90-95 u sjevernom. Tokom niza godina, Jadran je bio jedno od italijanskih mora koje je najviše trpilo od eutrofikacije.

Jadransko more predstavlja izvanredan i veoma osjetljiv ekosistem, veliko „zatvoreno more“ gdje bi moguća nesreća sa ispuštanjem zagađivača izazvala kritičan

scenarij i gdje nije promišljeno povećavati uticaj saobraćaja.

Danas, sjeverne i centralne oblasti Jadrana se suočavaju sa ekološkom situacijom koja zahtijeva naročitu pažnju i aktivnosti koje omogućavaju zaštitu ove visokokvalitetne teritorije i njenih morskih resursa.

Posebno, eksploatacija teritorijalnih resursa ovih regiona je u prošlosti bila intenzivna i često joj je nedostajala potrebna racionalnost.

To je potvrđeno i sljedećim:

- Lokalizacija duž obale aktivnosti sa visokim zagađenjem kao što su petrohemijske industrije i rafinerije nafte;
- Termoelektrane u nekim od najvrijednijih oblasti što se tiče prirodnih i umjetničkih bogastava;
- Razvoj poljoprivrede sa velikom upotrebom hemijskih supstanci kako za fertilizaciju, tako za zaštitu usjeva;
- Pretjerana koncentracija fabrika za industrijsku proizvodnju stoke blizu glavnih voda (počevši od rijeke Po koja se uliva u Jadran sa 40% otpadnih voda iz čitave italijanske teritorije);
- Eksponencijalni rast proizvodnih lokacija i civilnih naselja sa ozbiljnim efektima teritorijalnog obilježavanja i pretjeranom koncentracijom populacije u glavnim izgrađenim oblastima;
- Ogromna dilatacija korištenja prirodnih resursa bez adekvatnih, racionalnih i efektivnih kapaciteta za proizvedene negativne efekte;
- Prostorno-vremenska koncentracija industrije sezonskog i masovnog turizma koja postavlja problem ublažavanja ljudskog tereta u korist razvitka turizma na nivou visokog kvaliteta, što je takođe i uslov za desezonizaciju i bolje ekonomske rezultate;
- Eksponencijalni porast ribarskih aktivnosti koje su iznijele na površinu ozbiljan problem za sektor.

U pogledu nasobina, jadransku oblast karakteriše sljedeće:

- tendencija duž sjeverozapadnog luka ka formiranju jedinstvenog lineranog povezanog grada od Aquileia-a do Brindisi-a;
- povećanje visokouticajnog ekološkog turizma;
- povećanje naseljenih oblasti duž obala Hrvatske, Albanije i Crne Gore, uz ozbiljan rizik eskalacije izgradnje na italijanskoj obali, koja je nažalost pogubna po prirodnu baštinu.

Postojeće tendencije prije svega nameću za ozbiljno razmatranje potencijalni uticaj turizma na životnu sredinu, kako bi se takođe zaštitile oblasti koje još uvijek nisu pogođene urbanizacijom i obilježavanjem. Industrije turizma se zapravo rapidno širi, iako različite zemlje i regioni prolaze kroz različite faze razvoja.

2.2.3. TURIZAM

Zbog izuzetnog lokalnog prirodnog, umjetničkog i kulturnog nasljeđa kako na evropskom tako na svjetskom tržištu, turizam je potencijalno, jedan od najvažniji sektora unutar oblasti saradnje za razvoj lokane privrede i za zapošljavanje. Zapravo, dok je turizam u italijanskim jadranskim regionima tradicionalno bio jedan od najviše aktivnih i razvijenih sektora privrede, on do danas ostaje marginalna aktivnost u regijama istočnog Jadrana, osim u Grčkoj, Sloveniji i Hrvatskoj. Na italijanskom dijelu Jadrana godišnje ima oko 20 miliona posjetilaca i preko 100 miliona noćenja. Veneto prima većinu posjetilaca (pokriva 36% toka turista na italijanskom Albanija Bosna i Hercegovina Hrvatska Crna Gora Grčka Slovenija Italija Total Program jadranskom regionu) poslije koje slijedi Emilia-Romagna (koja pokriva 27%) zatim Marche I Puglia (11%).

U periodu između 2003. i 2005. godine došlo je do ravnomjernog porasta u broju posjetilaca na italijanskom dijelu Jadrana, ali je došlo do pada u broju noćenja, naročito u 2004-oj što se uglavnom pripisuje smanjenju broja domaćih posjetilaca. Međutim, podaci iz 2005. Godine ukazuju na oporavak u odnosu na prethodnu godinu, naročito u pogledu broja domaćih i stranih posjetilaca koji prevazilazi vrijednosti iz 2003. godine, dok podaci o noćenjima ukazuju na povratak trendu zabilježenom u 2003. godini.

Oblasti istočnog Jadrana nude izuzetno bogatstvo prirodnog i kulturnog diverziteta, pa stoga postoje mnoge mogućnosti ne samo za razvoj primorskog turizma, već takođe i za razvoj ekološkog, kulturnog i religijskog turizma. Turizam se konstantno razvija u Hrvatskoj, uglavnom vođen nudenim smještajem, i predstavlja jednu od najvažnijih ekonomskih aktivnosti kao i važan izvor zapošljavanja.

Duž jadranske obale postoje stotine gradova i sela koji mogu obezbijediti osnovni smještaj za turiste, kao i ograničenu količinu sportskih aktivnosti, zabave, razgledanje i šoping. Pored starih priobalnih gradova od značaja, kao što su Dubrovnik, Korčula, Trogir, Split, Zadar, Šibenik i Hvar, programska oblast Hrvatske takođe obiluje velikim brojem malih sela koja su sačuvala svoj historijski karakter i tradicije. Hrvatska programska oblast takođe ima i bogato kulturno nasljeđe kao

i širok spektar kulturnih zbivanja koja se organizuju tokom godine, od kojih neka privlače strane posjetioce iz mnogo zemalja.

Prihvatljiva oblast je bogata kulturnom baštinom, koja uključuje značajna arheološka nalazišta, kao što je Stari grad Kerkyra, koji je pod zaštitom UNESCO-a, grčke i rimske ruševine na Palaiopoli-u u Kerkyra-u kao i nedavno restaurirana i sređena arheološka nalazišta u mjestima Elea, Doliani i Dimokastro u Thesprotia-i, i Azijatski muzej umjetnosti u Kerkyra-i.

Turistički potencijali preovladavaju na primorju, sa prisustvom kako komplementarne infrastrukture i uglavnom privatnim smještajem. Međutim, smještajni kapaciteti ne uspijevaju da zadovolje potražnju u špicu turističke sezone.

Turizam u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima (ZK i ZPK) je veoma neujednačen. Zapravo, uprkos širokom spektru mogućnosti u Hrvatskoj je turizam uglavnom skoncentrisan na ljetnji primorski turizam, i u posljednjih nekoliko godina, nautički turizam. U Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori smještaj u ponudi je veoma ograničen i turistička industrija nije dobro organizovana u smislu obezbjeđivanja sredstava. Međutim, turizam se postepeno razvija ljeti na primorju, skijanje tokom zime, kao i sektori turizma u prirodi u Crnoj Gori koja je jedna od najprivlačnijih regiona istočnog Jadrana, ekološki nezagađena. Turizam se takođe sporo razvija u Bosni i Hercegovini. Trenutno turističko prisustvo u Albaniji, s druge strane je prilično uzgredno: strani turizam nije mnogo promovisan, dok postoje mnogi albanski emigranti koji dolaze za vrijeme odmora na obalu tokom ljeta.

Turizam (bilo da se radi o ekološkom, kulturnom, sportskom ili primorskom) je svakako jedan od sektora sposoban da pokrene razvoj zemalja istočnog Jadrana i eksploataciju njihovih sredstava. Neophodno je promovisati strana potraživanja, ojačati i učiniti smještaj i njegove kvalifikacije širim, kao i razviti integrisane paket aranžmane (naročito koji se tiču zelenih aktivnosti) koji redukuju sezonsku potražnju. Problemi u turističkom sektoru, pored visokog sezonskog karaktera, uključuju siromašnu turističku infrastrukturu u unutrašnjim oblastima, nizak marketing kulturnog nasljeđa i nedostatak razmjene informacija u turističkoj industriji i kooperativnom marketingu. Usmjeravanje na specifične tipove turizma, kao što su sportski i kongresni turizam, kulturni turizam, seoski turizam, lovački turizam i gastronomski turizam, može produžiti turističku sezonu i usmjeriti ga.

Potražnja i tokovi domaćeg turizma na Jadranu zavise od rastuće upotrebe ekonomskih i kulturnih odnosa kao i pozitivnih prednosti za uključene zemlje. Pored toga,

turizam iz ZK i ZPK ka Evropi je i dalje sekundarna pojava i uključuje samo neke slojeve populacije, uglavnom one iz srednje visokog socio-ekonomskog i kulturnog staleža koji stanuju u glavnim velikim gradovima gdje je više ukorijenjeno postojanje turističkih agencija i operatera. Tokovi su uglavnom usmjereni ka turističkim lokacijama u susjednim zemljama, mada Italija ima visoku poziciju među glavnim stranim turističkim destinacijama, naročito za crnogorske i hrvatske turiste od kojih ovi drugi uglavnom posjećuju sjeveroistočne italijanske regije, naročito Veneto, Friuli Venezia Giulia i Emilia-Romagna. Uopšte gledano, destinacije su uglavnom kulturne, priobalne i prirodne lokacije i takođe, u slučaju hrvatskih turista, banje i mjesta religioznih hodočašća. Očigledno je da razvoj turizma iz ovih zemalja je suštinski povezan sa ukupnim ekonomskim napretkom.

Hrvatske destinacije su od primarnog značaja u turističkim tokovima ka ZK i ZPK, u kojima programska oblast prihvata gotovo 50% svih stranih posjetilaca koji u nju dolaze. Strani turisti, uglavnom njemački (20%) i italijanski (15.6%), predstavljaju više od 80% svih posjetilaca u Hrvatskoj.

	Dolasci		Noćenja		Broj raspoloživih kreveta
	Ukupno	Stranci	Ukupno	Stranci	
Albanija	182.000	42.000	588.000	146.000	8.500
Bosna i Hercegovina	273.913	75.953	596.686	351.326	11.587
Hrvatska	8.978.522	7.881.197	49.452.175	44.935.322	883.332
Crna Gora	791.096	263.082	5.121.324	1.558.748	117.428
Grčka	281.688	194.274	1.867.453	1.599.401	18.222
Slovenija	152.323	91.114	429.223	227.703	80.724
Italija	19.526.069	7.568.677	100.489.809	35.447.416	1.384.989

Turistički tokovi i smještajni kapaciteti (samo prihvatljive oblasti)

2.4. PRETHODNO ISKUSTVO SARADNJE U JADRANSKOJ OBLASTI

1990. godine Komisija je pokrenula INTERREG i Inicijativu sa sljedećim osnovnim ciljevima:

- (i) promovisati ekonomski razvoj i
- (ii) jačati integraciju.

Prvi cilj se odnosio na podršku graničnim oblastima, da se olakšaju njihovi zasebni

razvojni problemi. Drugi cilj je bio promovisanje prekograničnih mreža. Iz tog razloga, inicijativa je uključivala prekograničnu saradnju kako unutar EU tako i sa zemljama van EU centralno-istočne oblasti. Transnacionalna saradnja je uvedena samo sa INTERREG II Programom (1994-1999), a kasnije je potvrđena u INTERREG III Programu (2000-2006).

Odnos između zemalja uključenih u Program potiče od prije mnogo godina. Ove zemlje su od 60-tih saradivale u cilju rješavanja zajedničkih. U programskom periodu 1994-1999, program pomoći je sproveden sa INTERREG II, uključujući prekogranične teritorije nekih zemalja. Prošla iskustva su otkrila je veliki broj projekata u prošlim programima sprovedeno u sektorima institucionalne saradnje i komunikacija i Program je bio okarakterisan ograničenom veličinom preduzetih projekata (više od pola imalo je sredstva ispod 150,000 eura), kao i niskim stepenom prekogranične saradnje. Ovo je rezultat različitih elemenata, kao što je teškoća nalaženja partnera i različite administrativne procedure koje treba ispuniti pri uvođenju projekata u zemlje.

U periodu 2000-2006 bilo je različitih programa saradnje u jadranskoj oblasti i/ili između zemalja učesnica IPA Jadranskog CBC programa. Jedna od najvažnijih inicijativa saradnje je bio INTERREG III A program. INTERREG III A Jadranski prekogranični program 2000-2006, uz odobrenje CARDS Uredbe, postao je glavni finansijski i referentni instrument za prekograničnu saradnju između Italije i zemalja istočnog Jadrana.

U periodu 2004-2006, instrumenti saradnje su bolje koordinisani kroz stvaranje "Susjedskih programa", koji su predlagali implementaciju zajedničkih projekata prekogranične saradnje. INTERREG III A Jadranski prekogranični program – Jadranski novi susjedski program (ANNP) Interreg-Cards/Phare je najveći program saradnje koji uključuje jadransku oblast. Najvažnija naučena lekcija iz programskog perioda 2000-2006 može se sumirati u zaključku da efikasna prekogranična saradnja može biti postignuta samo punom simetrijom, kako u smislu upravljanja tako i u smislu finansijskih sredstava. Program Italija-Albanija INTERREG III A (2000-2006) sa više od 80 finansiranih projekata je važan dio jadranske saradnje. Značajna dodata vrijednost u oblasti Programa je data definisanjem strateških ciljeva i zajedničkih prioriteta sa albanskim i italijanskim vlastima, imajući na umu strateške smjernice Komisije u pitanjima saradnje. Bitno je istaći, izraz programa u programskom ciklusu 2000-2006 je postavio susjedski pristup, pri čemu je već obezbijeđen zajednički proces odlučivanja i sposobnost davanja adekvatne

podrške u pokretanju novih oblika prekograničnih odnosa.

Prekogranična saradnja između Italije i Albanije, započeta 1994. godine je učvršćena na osnovu mišljenja lokalnih zajednica o legitimnim korisnicima službi koje su obezbijedile odgovarajuće lokalne i centralne uprave.

U programskom periodu 2000-2006, INTERREG III A Italija-Slovenija promovisao je održivi razvoj prekogranične oblasti i integraciju teritorije, kako bi se prevazišla izolacija koja karakteriše ovu oblast. Srednjoročna evaluacija je otkrila da je Program razvio odgovarajuću strategiju, naročito za životnu sredinu i održivi razvoj (naročita pažnja je poklonjena pokretanju procesa prekograničnog teritorijalnog planiranja, uključujući pomorske aspekte, kao i implementaciji zajedničkih sistema za praćenje životne sredine), zajednički razvoj turizma, kulturnu baštinu i aktivnosti podrške kompanijama primarnog sektora. Međutim, pokazalo se da su projekti za podršku MSP ograničeni, uprkos njihovom velikom značaju.

Što se tiče transporta, mnogo težine je dato prekograničnom drumskom sistemu, kao i kamionskim parkovima od prekograničnog značaja kao i lukama. Nisu pokretani projekti za poboljšanje javnog transporta i aerodroma.

Godine 2004-te, Slovenija, Hrvatska i Mađarska razvile su trilateralni program prekogranične saradnje nazvan Susjedski program Slovenija-Mađarska-Hrvatska 2004-2006 da bi se bolje pripremile za implikacije proširenja ojačale dobre odnose između tri susjedске zemlje. Ovaj program je obezbijedio osnovu za razvoj i implementaciju zajedničkih projekata razvoja u dvijema prioritnim oblastima: ekonomska i socijalna kohezija i razvitak ljudskih resursa kao i održivi razvoj. Regionalni i lokalni akteri su pokazali veliko interesovanje za prekograničnu saradnju, naročito na polju promovisanja turizma i zaštite životne sredine. Međutim, projekti su se razvijali uglavnom duž teritorijalne granice, dok inicijative na pomorskoj granici ostaju da budu ojačane.

U širem kontekstu, u 2006. godini italijanski jadranski regioni i određene opštine i oblasti Republike Slovenije, Republike Slovenije, Republike Hrvatske, Republike Bosne i Hercegovine, Republike Crne Gore i Republike Albanije koje izlaze na Jadransko more osnovale su Jadransku Euroregiju, "zajednicu jedinica teritorijalnih samouprava sa ciljem potsticanja i razvitka dugotrajne saradnje i partnerstva u jadranskoj oblasti kao i nacionalnih i međunarodnih institucija."

Grčka-Italija 2000-2006 INTERREG program je znatno doprinio uspostavljanju i

unaprijeđenju mreža prekogranične saradnje i igrao ulogu u udruživanju ljudi i teritorijalnih institucija, za postizanje zajedničkog razumijevanja razvojnih problema, izazova i rješenja. Lekcije koje su naučile obje strane tokom implementacije programa odnose se na sadržaj programa kao i na upravljanje prekograničnim partnerstvima Grčka - Albanija 2000-2006 INTERREG program, putem svoje zajedničke strategije razvoja, doprinio je balansiranom razvoju susjednih prekograničnih oblasti, unaprijeđenjem njihovih ekonomskih potencijala i podržavanjem njihove socio-ekonomske strukture u korist ukupne populacije prekogranične oblasti. Program je zasnovan na dvojnim strukturama ERDF-a i CARDS-a. Međutim, kasniji prelazak sa CBC na Susjedski program, i kasnije osnivanje Zajedničkog odbora za praćenje, Zajedničkog izbornog odbora i Zajedničkog sekretarijata je omogućilo dvijema zemljama da postanu bliskije. Kao rezultat toga, iskustvo koje su obje zemlje stekle u uspostavljanju zajedničkih struktura na programskom nivou je doprinijelo tome da obje zemlje budu dobro pripremljene da se suoče sa zahtjevima u 2007-13 programskom periodu.

Sljedeća tabela pokazuje koherentnost programa pokrenutih u istoj oblasti kao i IPA Jadranski CBC program.

Programske strategije u Jadranskoj oblasti u prošlim iskustvima (2000-2006)		IPA Jadranski CBC program		
		1	2	3
INTERREG IIIA Jadranski prekogranični 2000-2006	Zaštita i korištenje životne sredine, kulture i infrastrukture prekogranične teritorije		x	
	Ekonomska integracija prekograničnog proizvodnog sistema	x		
	Aktivnosti za jačanje saradnje	x		x
INTERREG IIIA Italija-Albanija 2000-2006	Saobraćaj i komunikacija			x
	Podrška za MSP-e	x		
	Životna sredina			x
	Turizam			x
	Obrazovanje			
	Prekogranična saradnja			
INTERREG IIIA Italija-Slovenija 2000-2006	Održivi razvoj prekogranične oblasti		x	x
	Ekonomska saradnja	x		
	Ljudski resursi, saradnja i harmonizacija sistema	x		
	Specijalna podrška za granične zemlje kandidate			
INTERREG IIIA Grčka-Italija 2000-2006	Saobraćaj, komunikacija, bezbjednost			x
	Preduzetništvo	x		
	Životna sredina i kulturno nasljeđe		x	
Madarska-Rumunija i Madarska-Srbija i Crna Gora Prekogranični program 2004-2006	Jačanje prostornog, fizičkog i infrastrukturnog integriteta prekogranične oblasti	x		
	Promovisanje inicijativa saradnje u cilju olakšavanja integracija tržišta i povećanja usklađenosti između lokalnih društava	x		
Susjedski program Slo-Hu-Cro 2004-2006	Razvoj ekonomsko-socijalne kohezije i ljudskih resursa	x		
	Održivi razvoj		x	x
INTERREG IIIA Grčka-Albanija 2000-	Prekogranične infrastrukture			x
	Ekonomski razvoj i promovisanje zapošljavanja	x		

PROGRAMSKA STRATEGIJA

Ovo poglavlje opisuje strategiju i prioritete usvojene Programom u skladu sa višegodišnjim indikativnim planskim dokumentom zemalja učesnica (ZK i ZPK) i drugim relevantnim regionalnim strateškim dokumentima, i rezultatima ex-ante evaluacije.

PROCES FORMULISANJA STRATEGIJE I IDENTIFIKACIJA CILJEVA PROGRAMA

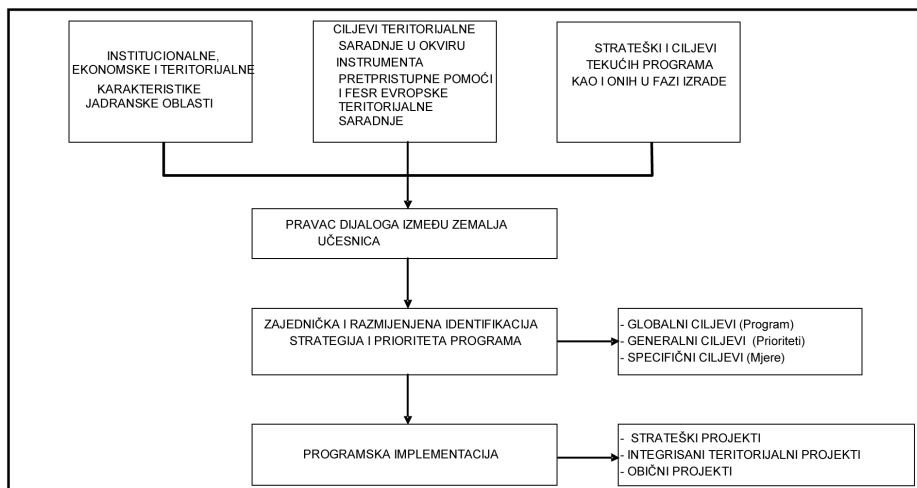
IPA Jadranski prekogranični program saradnje daje prednost ciljevima politika EU pretpristupanja i povezivanja. Program je zasnovan na saradnji između četiri ZK i ZPK i tri EU članice, i time potencijalno ide u susret ciljevima IPA-e omogućavajući zemljama učesnicama da zajedno razvijaju svoje teritorije prema zajedničkim pravilima i regulativama, takođe i razvijanjem institucionalnih kapaciteta u ZK/ZPK.

U tom kontekstu, komponenta “Prekogranična saradnja” teži da doprinese i stabilizuje odnose u jadranskom basenu, promovisanjem održivog i balansiranog razvoja. U skladu sa Članom 86(2) IPA Uredbe o sprovođenju, široki ciljevi pomoći su sljedeći:

- Promovisanje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja u široj oblasti;
- Zajednički rad u suočavanju sa izazovima na poljima kao što su ekološko, prirodno i kulturno nasljeđe, javno zdravstvo i prevencija i borba protiv organizovanog kriminala;
- Obezbeđivanje efikasnih i sigurnih granica;
- Promovisanje zajedničkih manjih akcija koje uključuju lokalne aktere iz pograničnih oblasti.

Proces formulisanja strategije i identifikacija ciljeva Programa je zasnovan na pažljivoj analizi prošlih iskustava programima saradnje razvijenih posljednjih godina između uključenih zemalja. Iskustvo prethodnog ciklusa programiranja (INTERREG IIIA Program) je takođe razmatran u smislu njegovih rezultata, stvorenih mreža saradnje i lekcija o najboljim praksama. Program je razvijen na osnovu dijaloga i partnerstva ka zajedničkim gore pomenutim ciljevima. Strategija je zasno-

vana na pojedinostima individualnih konteksta i na mogućnosti da pruži kontinuitet i jedinstvo inicijativama i projektima saradnje koji još uvijek traju kao onima već sprovedenim.

Logički okvir programskog procesa

PRINCIPI USVOJENI PROGRAMOM KAO OSNOVA STRATEGIJE

Prije definisanja i dogovaranja o strategiji, zemlje koje učestvuju u Programu smatrale su neophodnim uspostavljanje nekih smjernica za direktne izbore i lokalnih aktera koji su direktno uključeni u implementaciju Programa.

Identifikovani i zajednički principi na kojima je zasnovana strategija su:

- Zajedničke koristi. Program mora da naglasi koristi koje vode razvitku teritorija podržavanjem procesa koji kombinuje teritorijalne potencijale sa kapacitetima regionalnih i lokalnih partnera u nalaženju rješenja za zajedničke probleme i doprinosi poboljšanju socijalne kohezije i konkurentnosti oblasti saradnje.
- Partnerstvo. Partnerstvo je esencijalno za garantovanje efektivnosti Programa. Mogućnosti partnerstva moraju konstantno biti tražena i inicirana kako u procesima programiranja i kasnije u fazi implementacije putem mehanizama konsultovanja između uključenih aktera.

- Održivi razvoj. Ovo obezbeđuje dugoročnu viziju razvojnih mogućnosti i razmatra rezultate aktivnosti sprovedenih od strane različitih zemalja. Partneri u Programu B trebali su da se potrudu da usmjere javne i privatne investicije na nove tehnologije koje su ekološki ispravne i obezbeđuju zapošljavanje.
- Jednake mogućnosti, antidiskriminacija, poštovanje individualnih prava. Program će **poštovati principe antidiskriminacije i poštovati individualna prava u svim aktivnostima**, garantovanjem jednakih mogućnosti i spriječavanjem svih oblika diskriminacije. Naročitu pažnju treba pokloniti pravima radnika i imigranata.
- Teritorijalna oblast procesa razvoja i upotreba endogenih potencijala. Lokalni fokus saradnje dozvoljava punu upotrebu teritorijalnog materijala i ljudskih sredstava. Upotreba endogenih potencijala treba da poštuje princip teritorijalne kohezije uzimajući u obzir manje favorizovane oblasti kako bi se postigao balansiran proces razvoja.
- Jačanje konkurentnosti jadranskog basena u poređenju sa drugim geo-ekonomskim oblastima. Jadranska oblast mora da otkrije svoju konkurentnost u odnosu na druge geoekonomske oblasti. Promovisanje integracije jadranske oblasti treba da prati zajednički rad u definisanju strategije koherentne strategije konkurentnosti za oblast u globalnom kontekstu; bolje odabrati strateške inicijative validne za aktere.
- Integracija. Kako bi se poboljšao kvalitet aktivnosti i postignuli rezultati na teritorijama i u njihovim procesima odlučivanja, Program mora promovisati:
 - integraciju teritorijalnog i prekograničnog pristupa u cilju suočavanja sa zajedničkim izazovima putem sredstava koja najbolje mogu stvoriti obostranu korist;
 - intersektorska integracija inicijativa u kojoj Program promoviše procese lokalnog razvoja sa ciljem kohezije i održivosti;
 - integracija različitih vještina i uloge ključnih aktera u uključenim teritorijama;
 - integracija, komplementarna priroda koordinacija makroregionalnih, nacionalnih i lokalnih inicijativa koje se tiču oblasti saradnje;
 - Integracija i koncentracija resursa. Kako bi se najbolje postigli značajni rezultati na teritoriji, važno je identifikovati oblasti i sektore gdje će intervencije imati najviše efekta. Pored toga, privatna/državna finansijska partnerstva moraju biti uključena tokom implementacije da bi povećala finansijske resurse;
 - Kontinuitet. Neophodnost održavanja kontinuiteta prekogranične saradnje koja je već u toku (2000-2006 programski period) radi konsolidovanja postignutih rezultata.

PROGRAMSKI CILJ

Globalna strategija je usklađena sa članovima 8-9 Glave II Uredbe (EC) Br. 1085/2006, koja reguliše IPA CBC komponente. Nacrt prioriteta i aktivnosti Programa je u skladu sa rezultatima procjene potreba kao i SWOT analize.

Pored toga, nacrt strategije je morao podrazumijevati i mogućnost nadogradnje stečenih iskustava u prethodnom programskom periodu, u smislu postignutih rezultata i stvorenih jadranskih mreža.

Programski ciljevi doprinose Lisabonskoj i Gotemberskoj strategiji, uz posebnu pažnju poklonjenu održivom razvoju.

Na osnovu gore opisane analize, opšti cilj postojećeg Programa je identifikovan kao:

Opšti cilj

Jačanje mogućnosti održivog razvoja jadranskog regiona kroz usklađenu strategiju aktivnosti među partnerima prihvatljive teritorije.

Identifikovani opšti cilj dopunjuje ciljeve same pomoći pretpristupnim procesima onima iz EU kohezije politike, povećanjem saradnje:

- Zahtijevi zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za podršku procesima institucionalnog rada i nadležnostima u upravljanju instrumentima zajednice;
- Fokusanjem svih zemalja učesnica na zajedničke ciljeve koji stvaraju nove i korisne forme integracija i odnosa između teritorija i povećanje opšte konkurentnosti jadranske oblasti.

Strateški izbori, na kojima je zasnovan Program, detaljno su dati u definicijama prioriteta.

1. Jačanje istraživanja i inovacija radi olakšavanja razvitka jadranske oblasti kroz ekonomsku socijalnu i institucionalnu saradnju. Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja ima za cilj da razvije istraživačke i inovacijske kapacitete, stvaranje i primjenu znanja. Ovo je veoma važan aspekt za Program. Ovaj prioritet je centralan, budući da je usmjeren na rast i stvaranje konkurentnosti u teritorijalnim i proizvodnim ekonomskim sistemima. Postoji nekoliko tipova intervencije za snažnu podršku aktivnostima koje stvaraju dodatnu vrijednost prekograničnim aktivnostima.

2. Promovisanje, unaprijeđenje i zaštita prirodnih i kulturnih resursa kroz zajedničko upravljanje tehnoškim i prirodnim rizicima. Unaprijeđenje ekoloških, prirodnih i kulturnih oblasti Programa je drugi identifikovani prioritet. Važni kvalitativni i kvantitativni potencijal prirodnih i kulturnih resursa ove oblasti je

razlog zašto se ovaj prioritet smatra tako važnim i zbog toga je i uvršten u Program. Intervencije imaju za cilj da unaprijede, promovišu i zaštite ove resurse kroz zajedničko maksimiziranje upotrebe resursa.

3. Jačanje i integrisanje postojećih infrastrukturnih mreža, promovisanje i razvoj saobraćajnih, informativnih i komunikacionih službi. Fundamentalna uloga u razvoju i oživljavanju jadranske oblasti je razvoj infrastrukture i promovisanje transportnih, informativnih i komunikacionih službi. „Koridor“, čak i pomorski, koji povezuje dvije obale, dopriniće jačanju ekonomije cijele oblasti i ohrabriti razmjenu van nje.

Svi prioriteti Programa će takođe biti postignuti kroz implementaciju Strateškog projekta, naročito “Italija – Albanija strateški projekat” koji će se nadograditi na prethodna iskustva i biće konzistentan sa rezultatima SWOT analize.

Gore pomenuti prioriteti su određeni na sljedeći način:

Prioritet 1 – Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja: je neophodan zbog nedostatka konkurentnosti pojedinih zemalja i eventualnog gubitka konkurentnosti drugih, zbog malog ulaganja u istraživanje i inovacije.

Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i prevencija rizika: je zasnovan na kvalitetima jadranskog basena, sa njegovim znatno bogatim ekološkim, pejzažnim i kulturnim nasljeđem koje je u velikoj mjeri zadržalo svoje karakteristične odlike. To je i dalje nepotpuno realizovano bogatstvo koje rizikuje da postane ograničeno na upotrebu kao primorsko kupalište i za sezonski turizam. Pored toga, porast geomorfoloških obilježja i antropološke upotrebe čini ekološke resurse veoma ranjivim i potrebne su im politike zaštite integrisane oblasti kao i ciljne i specifične mjere.

Prioritet 3 – Pristupačnost i mreže: u slučaju aspekata vezanih za Istraživanje i inovacije i onih vezanih za Pristupačnost i mreže, oni predstavljaju elemente koji utiču na dimenziju konkurentnosti jadranskog regiona, ili preciznije faktore koje predstavljaju identifikovane politike intervencija: logistika, intermodalnost i integracija mreža, sistem transportnih službi i komunikacione i informacione mreže. Programski ciljevi će biti praćeni uzimajući u obzir potrebu promovisanja horizontalnih pitanja kao što su jednakost žena i muškaraca i održivi razvoj putem integracije zahtijeva zaštite I unaprijeđenja životne sredine.

Sljedeća tabela pokazuje raspoređivanje sredstava Programa.

Prioriteti	Sredstva
1. Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja	30%
2. Prirodni i kulturni resursi i prevencija rizika	30%
3. Pristupačnost i mreže	30%
4. Tehnička pomoć	10%
Ukupno	100%

Programski prioriteti

Prioriteti Sredstva

1. Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja 30%
2. Prirodni i kulturni resursi i prevencija rizika 30%
3. Pristupačnost i mreže 30%
4. Tehnička pomoć 10%

Ukupno 100%

Jednaka distribucija na Prioritete 1, 2 i 3 postoji iz sljedećih razloga:

- Prioriteti 1 i 2 su blisko povezani sa najvažnijim sektorima saradnje u jadranskoj oblasti;
- Prioritet 3, iako nije namijenjen da finansira primarne infrastrukturne poslove, finansiraće projekte koji imaju za cilj jačanje i integrisanje postojećih infrastrukturnih mreža, koji su po prirodi finansijski konzistentni.

PRIORITETI I SPECIFIČNI CILJEVI

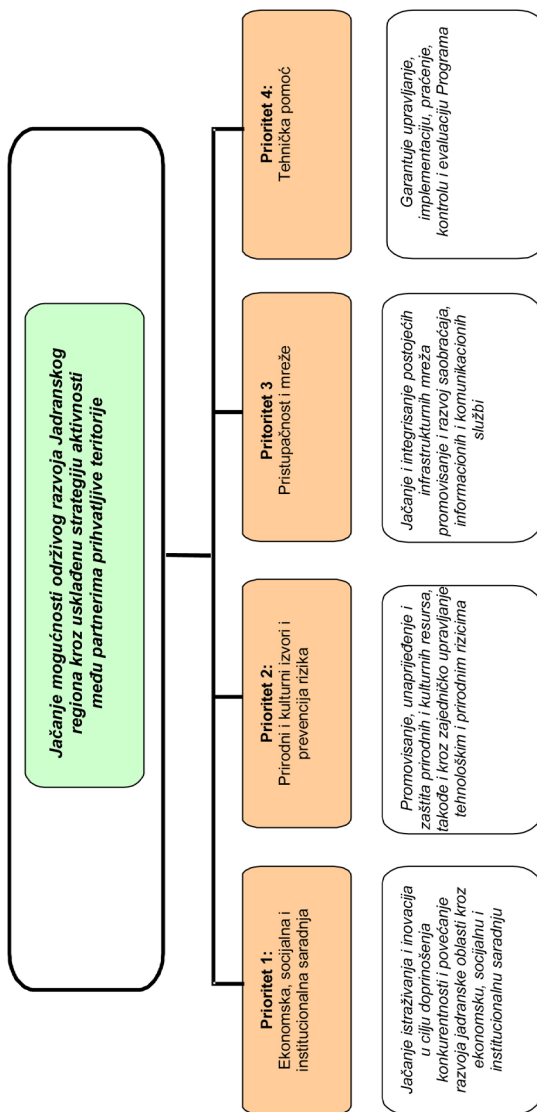
Ovaj paragraf opisuje strategiju vođenu prioritetima i identifikuje specifične ciljeve.

Program je podijeljen na četiri prioriteta:

- Prioritet 1 – Ekonomska, socijalna i institucionalna saradnja.
- Prioritet 2 – Prirodni i kulturni resursi i prevencija rizika.
- Prioritet 3 – Pristupačnost i mreže.
- Prioritet 4 – Tehnička pomoć.

Programska struktura je pokazana u tabelama ispod.

Jačanje i integrisanje postojećih infrastrukturnih mreža promovisanje i razvoj saobraćaja, informacionih i komunikacionih službi.

Promovisanje, unaprijeđenje i zaštita prirodnih i kulturnih resursa, takođe i kroz zajedničko upravljanje tehnološkim i prirodnim rizicima.

Garantuje upravljanje, implementaciju, praćenje, kontrolu i evaluaciju Programa Jačanje istraživanja i inovacija u cilju doprinošenja konkurentnosti i povećanje razvoja jadranske oblasti kroz ekonomsku, socijalnu i institucionalnu saradnju

Jačanje mogućnosti održivog razvoja Jadranskog regiona kroz usklađenu strategiju aktivnosti među partnerima prihvatljive teritorije

IPA JADRANSKI PREKOGRANIČNI PROGRAM SARADNJE

Opšti cilj:	Jačanje mogućnosti održivog razvoja jadranskog regiona kroz koncentrisanu strategiju akcije između partnera prihvatljivih teritorija
Prioriteti	Specifični ciljevi
I. EKONOMSKA, SOCIJALNA I INSTITUCIONALNA SARADNJA	
1. Jačanje istraživanja i inovacija u cilju unaprijeđenja konkurentnosti i povećanja razvijenosti jadranske oblasti kroz ekonomsku, socijalnu i institucionalnu saradnju.	<p>Unaprijeđivanje istraživačkih kapaciteta, takođe povećanjem nivoa stručnosti, ohrabriranjem transfera inovacija stvaranjem veza između preduzetničkih, institucionalnih, akademskih, istraživačkih i sektora za obuku, ali prije svega promovisanjem zajedničkih aktivnosti.</p> <p>Motivisanje teritorijalnih produktivnih sistema da ulažu u istraživanje i inovacije kroz raznolike i inovativne ponude finansijskih instrumenata.</p> <p>Stvaranje novih, i jačanje postojećih mreža saradanje u socijalnoj, zdravstvenoj i politici rada.</p> <p>Promovisanje inovativnih službi kod građana kroz razmjenu tehničke i vladine ekspertize i razmjenu najboljih iskustava između vlada i lokalnih/državnih organa.</p>
II. PRIRODNI I KULTURNI RESURSI I PREVENCIJA RIZIKA	
2. Promovisanje, unaprijeđenje i zaštita prirodnih i kulturnih resursa takođe kroz zajedničko upravljanje tehnološkim i prirodnim rizikom	<p>Unaprijeđenje i zaštita obale, kroz zajedničko upravljanje morskom i obalnom sredinom i prevencijom rizika.</p> <p>Jačanje institucionalnih sposobnosti da se sačuvaju i koriste prirodni i kulturni resursi kroz regionalnu saradnju.</p> <p>Razvoj obnovljivih izvora energije i konzervacija energije.</p> <p>Održivi razvoj konkurentnosti jadranskih turističkih destinacija poboljšanjem kvaliteta i tržišno orijentisanih paket tura u oblast sa najboljim kulturnim i prirodnim resursima.</p>
III. PRISTUPAČNOST I MREŽE	
3. Jačanje i integrisanje postojećih infrastrukturnih mreža, promovisanje i razvoj transportnih, informativnih i komunikacionih službi	<p>Razvoj lučkih i aerodromskih sistema i povezanih službi, garantujući interfunkcionalnost i integraciju postojećih transportnih mreža.</p> <p>Promovisanje sistema održivog transportnog sistema za poboljšanje veza sa jadranskom oblašću</p> <p>Povećanje i razvoj komunikacionih i informacionih mreža i pristup njima.</p>
IV. TEHNIČKA POMOĆ	
4. Garantovati upravljanje, implementaciju, monitoring, kontrolu i evaluaciju Programa.	<p>Unaprijeđivanje administracije i implementacije Programa</p> <p>Garantovanje informativnih, javnih i evaluacionih aktivnosti.</p>

Struktura Prioriteta i specifičnih ciljeva Programa

Opšti cilj: Jačanje mogućnosti održivog razvoja jadranskog regiona kroz koncentrisanu strategiju akcije između partnera prihvatljivih teritorija

PRIORITETI SPECIFIČNI CILJEVI

I. EKONOMSKA, SOCIJALNA I INSTITUCIONALNA SARADNJA

Unaprijeđivanje istraživačkih kapaciteta, takođe povećanjem nivoa stručnosti, ohrabrivanjem transfera inovacija stvaranjem veza između preduzetničkih, institucionalnih, akademskih, istraživačkih i sektora za obuku, ali prije svega promovisanjem zajedničkih aktivnosti.

Motivisanje teritorijalnih produktivnih sistema da ulažu u istraživanje i inovacije kroz raznolike i inovativne ponude finansijskih instrumenata. Stvaranje novih, i jačanje postojećih mreža saradanje u socijalnoj, zdravstvenoj i politici rada.

1. Jačanje istraživanja i inovacija u cilju

unaprijeđenja konkurentnosti i povećanja razvijenosti jadranske oblasti kroz ekonomsku, socijalnu i institucionalnu saradnju.

Promovisanje inovativnih službi kod građana kroz razmjenu tehničke i vladine ekspertize i razmjenu najboljih iskustava između vlada i lokalnih/državnih organa.

Unaprijeđenje i zaštita obale, kroz zajedničko upravljanje morskom i obalnom sredinom i prevencijom rizika.

Jačanje institucionalnih sposobnosti da se sačuvaju i koriste prirodni i kulturni resursi kroz regionalnu saradnju.

Razvoj obnovljivih izvora energije i konzervacija energije.

2. Promovisanje, unaprijeđenje i zaštita

prirodnih i kulturnih resursa takođe kroz zajedničko upravljanje tehnološkim i prirodnim rizikom

Održivi razvoj konkurentnosti jadranskih turističkih destinacija poboljšanjem kvaliteta i tržišno orijentisanih paket tura u oblast sa najboljim kulturnim i prirodnim resursima.

Razvoj lučkih i aerodromskih sistema i povezanih službi, garantujući interfunkcionalnost i integraciju postojećih transportnih mreža.

Promovisanje sistema održivog transportnog sistema za poboljšanje veza sa jadranskom oblašću

3. Jačanje i integrisanje postojećih

infrastrukturnih mreža, promovisanje i razvoj transportnih, informativnih i komu-

nikacionih službi,

Povećanje i razvoj komunikacionih i informacionih mreža i pristup njima.

Unaprijeđivanje administracije i

4. Garantovati upravljanje, implementaciju, implementacije Programa Monitoring , kontrolu i evaluaciju Programa. Garantovanje informativnih, javnih i evaluacionih aktivnosti.

PRIORITET 1 - EKONOMSKA, SOCIJALNA I INSTITUCIONALNA SARADNJA.

Opšti cilj Prioriteta je „Jačanje istraživanja i inovacija u cilju doprinošenja konkurentnosti i povećanju razvijenosti jadranske oblasti kroz ekonomsku, socijalnu i institucionalnu saradnju”.

Prioritet je namijenjen da, kroz ekonomsku, socijalnu i institucionalnu saradnju, doprinese razvoju istraživanja, jačanju konkurentnosti i inovativnih kapaciteta, razvoju i primjeni znanja u jadranskoj oblasti.

Podrška za istraživačke aktivnosti i inovacije ima naročitu vrijednost u Programu. To je veoma važan cilj u oblastima intervencije budući da ima za cilj stvaranje uslova za rast i konkurentnost u proizvodnom sistemu.

Stoga, strategija mora biti strukturirana na nekoliko tipova intervencija radi podrške akcijama sa dodatom vrijednošću u prekograničnoj aktivnosti, promovisanjem, na primjer, zajedničkih državno-privatnih istraživačkih aktivnosti, jačanjem saradnje među organizacijama i uključivanjem partnera sa specifičnim strukama i jačanjem proizvodnih sistema.

Prioritet je postignut kroz četiri specifična cilja:

- Unaprijeđenje istraživačkih kapaciteta, povećanjem nivoa stručnosti, ohrabrivanjem

transfera inovacija stvaranjem mreža između preduzetničkih, institucionalnih, akademskih, istraživačkih i sektora za obuke, i iznad svega, promovisanjem zajedničkih aktivnosti.

- Motivisanje teritorijalnih produktivnih sistema da ulažu u istraživanje i inovacije kroz raznolike i inovativne ponude finansijskih instrumenata.

- Stvaranje novih, i jačanje postojećih mreža saradnje u socijalnoj, zdravstvenoj i politici rada.
- Promovisanje inovativnih službi kod građana kroz razmjenu tehničke i vladine ekspertize i razmjenu najboljih iskustava između vlada i lokalnih/državnih organa.

PRIORITET 2 – PRIRODNI I KULTURNI RESURSI I PREVENCIJA RIZIKA.

U opisanoj strategiji, fundamentalnu ulogu ima realizovanje potencijala prirodnih, kulturnih i resursa životne sredine jedne oblasti sa bogatim kvalitativnim i kvantitativnim potencijalima. Cilj prioriteta jeste “Promovisanje, unaprijeđenje i zaštita prirodnih i kulturnih resursa takođe kroz zajedničko upravljanje tehnološkim i prirodnim rizikom”, sa ciljem maksimiziranja upotrebe resursa, unaprijeđenja vladavine i stvaranja boljeg upravljanja.

U ovom kontekstu, Program teži da postigne sljedeće specifične ciljeve:

- Unaprijeđenje i zaštita obale, kroz zajedničko upravljanje morskom i obalnom sredinom i prevencijom rizika..
- Razvoj obnovljivih izvora energije i konzervacija energije.
- Jačanje institucionalnih sposobnosti da se sačuvaju i koriste prirodni i kulturni resursi kroz regionalnu saradnju.
- Održivi razvoj konkurentnosti jadranskih turističkih destinacija poboljšanjem kvaliteta i tržišno orijentisanih paket tura u oblast sa najboljim kulturnim i prirodnim resursima.

Ispunjavanje specifičnih ciljeva će **dobiti mjesto u okvirima održivog razvoja**. Program doprinosi postizanju prioriteta postavljenih Geteborškoj strategiji održivog razvoja, naročito jačanjem sinergija između održivog razvoja i rasta.

PRIORITET 3 – PRISTUPAČNOST I MREŽE

Cilj Prioriteta jeste „Jačanje i integrisanje postojećih infrastrukturnih mreža, promovisanje i razvoj transportnih, informativnih i komunikacionih službi “. Infrastrukturne i transportne službe, kao i komunikacije igraju fundamentalnu ulogu u razvoju jadranskog regiona. Nadovezujući se na rezultate postignute u prethod-

nom programskom periodu, i slijedeći princip kompatibilnosti životne sredine, identifikovani su sljedeći specifični ciljevi:

- Razvoj lučkih i aerodromskih sistema i povezanih službi, garantujući interfunkcionalnost i integraciju postojećih transportnih mreža.
- Promovisanje sistema održivog transportnog sistema za poboljšanje veza sa jadranskom oblašću.
- Povećanje i razvoj komunikacionih i informacionih mreža i pristup njima.

PRIORITET 4 – TEHNIČKA POMOĆ

Opšti cilj Prioriteta je „Garantovati upravljanje, implementaciju, monitoring , kontrolu i evaluaciju Programa”. Finansijska dimenzija Prioriteta uzima u obzir kompleksnost upravljanja ovim Programom sa geografskom ekstenzijom prihvatljive oblasti, što podrazumijeva veliki broj zemalja učesnica kao i vlasti i organa uključenih u upravljanje i kontrolu.

Prioritet će biti postignut kroz dva specifična cilja:

- Unaprijeđivanje administracije i implementacije Programa;
- Garantovanje informativnih, javnih i evaluacionih aktivnosti.

PRIMJENA EU PRINCIPA

3.5.1. PROMOVISANJE ODRŽIVOG RAZVOJA

Održivi razvoj je ključni cilj Sporazuma. Principi i ciljevi održivog razvoja su prepoznati od strane Evropskog savjeta u Geteborgu 2001. godine usvajanjem strategije održivog razvoja. Nakon pregleda EU strategije održivog razvoja 2001 pokrenute od strane Komisije 2004. godine, i na osnovu priloga iz Savjeta, Evropskog parlamenta, Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora i drugih, Evropski savjet u junu 2006. godine usvaja ambicioznu i jasnu obnovljenu strategiju održivog razvoja za proširenu Evropsku uniju (10117/06). Kako bi služila kao osnova za obnovljenu strategiju, Evropski savjet je u junu 2006. godine odobrio deklaraciju sa sljedećim ključnim ciljevima i principima:

Ključni ciljevi:

- Zaštita životne sredine.
- Socijalna jednakost i kohezija.
- Ekonomski prosperitet.
- Ispunjavanje naših međunarodnih obaveza.

Vodeći politički principi:

- Promovisanje i zaštita fundamentalnih prava.
- Solidarnost unutar i među generacijama.
- Otvoreno i demokratsko društvo.
- Uključivanje građana.
- Uključivanje poslovnih i socijalnih partnera.
- Politička usklađenost i upravljanje.
- Politička integracija.
- Upotreba najboljeg dostupnog znanja.
- Princip predostrožnosti.
- učiniti da zagađivači plaćaju odštetu.

Ukupna Struktura ciljeva i rezultujući prioriteti pokazuju direktnu povezanost sa ovim oblastima, pristupajući zaštiti i unaprijeđenju životne sredine, promovisanjem ekonomskog sistema za budućnost zasnovanog na znanju i inovacijama i ističući socijalnu jednakost i učešće javnosti.

3.5.2. PROMOVISANJE JEDNAKIH MOGUĆNOSTI I ANTIDISKRIMINACIJE

Implementacija aktivnosti je u skladu sa evropskim i nacionalnim politikama jednakih mogućnosti i antidiskriminacije. Težiće se jednakim mogućnostima u svim fazama Programa, od strategije, projekatskog plana, primjene i odabira procedura, monitoringa, evaluacije i publikovanja.

3.5.3. PRAVILA KONKURENCIJE

Svaki projekat koji će uključiti učešće „ekonomskog operatora“ (Direktiva 2004/18/EK Evropskog parlamenta) kao korisnika, moraće garantovati poštovanje pravila konkurencije i pravila državne pomoći. Pravila sprovođenja i pozivi za podnošenje ponuda će specificovati ograničenja pomoći.

3.6. USKLAĐENOST SA DRUGIM POLITIKAMA I PROGRAMIMA

3.6.1. OPIS INTERVENCIJA UNUTAR JADRANSKE OBLASTI PREKOGRANIČNE SARADNJE

Sjeverni Jadran je oblast bogata, ne samo u pogledu resursa već takođe u pogledu svog ekološkog nasljeđa, svog bogatog ekosistema, raznovrsnih i vitalnih ekonomskih aktivnosti kako na moru tako na kopnu, kao i u svojoj ulozi pogona tercijalnog ekonomskog razvoja.

Sjeverni Jadran je zatvorena vodena oblast sa niskim plimama, što je čini naročito ranjivim ekosistemom i, stoga, ima veliku potrebu za koherentnim programom konzervacije.

Jadransko more je odvojeno od ostatka Mediterana Jonskim morem, koje ima ulogu pluća Jadrana koja dovode novu vodu u basen. Cirkulacija vode u Jadransko more uglavnom se kreće suprotno od kazaljke na satu.

Zbog velike gustine naseljenosti i koncentracije industrije i drugih ekonomskih aktivnosti, pomorski saobraćaj uopšte a naročito promet naftnih tankera je izuzetno gust u sjevernom dijelu Jadranskog mora.

Hrvatska, Italija i Slovenija, tri zemlje koje okružuju sjevernu oblast Jadranskog mora, bile su ugovorne strane za Konvenciju za zaštitu Sredozemnog mora od zagađenja (Barselonska konvencija) kao i za njen Protokol 2002 koji se tiče Saradnje u spriječavanju zagađenja iz brodova i, u hitnim slučajevima, suzbijanju zagađenja Sredozemnog mora (Protokol o prevenciji i hitnim slučajevima) koji je zamijenio Protokol iz 1976. godine koji se tiče Saradnje u suzbijanju zagađenja Sredozemnog mora naftom i drugim štetnim materijama u hitnim slučajevima (Protokol za hitne slučajeve). Sve tri zemlje su razvile odgovarajuće nacionalne sisteme za spremnost i reagovanje na incidente zagađenja mora i imaju svoje Nacionalne planove za vanredne situacije, obučeni personal i materijalne resurse za suzbijanje izliva nafte. Predstavnici Hrvatske, Italije i Slovenije, predviđajući da bi ozbiljan incident zagađenja mora ozbiljno oštetio kako jadranski ekosistem, tako i ekonomsku aktivnost regiona, naročito turizam, ribarstvo i proizvodnju energije, pripremile su i usvojile Podregionalni plan za vanredne situacije koji pokriva Jadransko more.

Posebna pažnja će se posvetiti službama koje obezbjeđuje INTERACT II program. Ovaj program za Evropsku uniju se fokusira na dobru upravljanje teritorijalnom saradnjom i obezbjeđuje učesnicima uključenim u implementaciju programa podršku baziranu na potrebama. Ciljne grupe za INTERACT su prije svega implementacioni organi kao i druga tijela uključena u sprovođenje programa. Kako bi se za implementaciona tijela izvukla maksimalna korist iz INTERACT programa,

biće ohrabrivana upotreba INTERACT službi i dokumentacije kao i učešće na INTERACT seminarima čiji su troškovi prihvatljivi u okviru Tehničke pomoći.

Ako su regioni iz programske oblasti uključeni u Inicijativu regiona za ekonomske promjene, Upravni organ ima obavezu da:

a) učini sve što je neophodno da podrži inovativne operacije sa prekograničnim/transnacionalnim uticajem koje su povezane sa rezultatima mreža,

b) predvidi tačku u agendi Odbora za praćenje da barem jednom godišnje razmatra relevantne prijedloge za program, i pozove predstavnike mreža (kao posmatrača) da

izvještavaju o napretku aktivnosti mreža;

c) opiše u Godišnjem izvještaju aktivnosti uključene u Inicijativu regiona za ekonomske promjene.

3.6.2. PROGRAMSKA USKLAĐENOST SA STRATEGIJAMA I TEKUĆIM PROGRAMIMA

Kako bi provjerili i ocijenili „spoljašnju usklađenost“ programa sa EU, nacionalnim i regionalnim programskim ciljevima, u ovom poglavlju razmatramo i analiziramo odnos između programskih ciljeva i (tab. 19):

- Ciljeva Lisabonske strategije;
- strateških EU politika;
- Geteborških strategija;
- IPA ciljeva.

Kako bi se verifikovala usklađenost Programa, takođe su uzeti u razmatranje nacionalni strateški referentni okviri za postizanje kohezionih politika država članica i Višegodišnji indikativni planski dokumenti za strateško planiranje u sferi pristupnog procesa (uporediti tab 19).

Izdavač:

Institut za evropske integracije i medjunarodnu sradanju

Urednik:

Mr Samir Hadžić

Dizajn i grafika:

Media pro

Prevod:

Olivera Katić-Vidaković

Bar 2013

Tiraž:

100 komada

INSTITUTE FOR EUROPEAN INTEGRATION
AND INTERNATIONAL COOPERATION
INSTITUT ZA EVROPSKE INTEGRACIJE
I MEĐUNARODNU SARADNJU

VLADA RCG

Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću

OPŠTINA BAR

